

Studija

**MAPIRANJE DOSTUPNOSTI USLUGA
PODRŠKE ŽRTVAMA SEKSUALNOG NASILJA
I ISKUSTVO ŽENA U KORIŠĆENJU USLUGA
U REPUBLICI SRBIJI**

Studija

**MAPIRANJE DOSTUPNOSTI USLUGA
PODRŠKE ŽRTVAMA SEKSUALNOG NASILJA
I ISKUSTVO ŽENA U KORIŠĆENJU USLUGA
U REPUBLICI SRBIJI**

2025.

Ova publikacija objavljena je uz finansijsku pomoć Evropske unije. Za sadržinu ove publikacije isključivo je odgovoran Centar za podršku ženama i ta sadržina nužno ne odražava zvanične stavove Evropske unije.

Autorke istraživački tim SeConS grupe:

Marija Babović

Ljiljana Pantović

Anđelka Živojinović

Milica Stević

Olivera Vuković

Urednica:

Biljana Stepanov

Izdavač:

Udruženje građanki i građana "Centar za podršku ženama" Kikinda

Za izdavača:

Biljana Stepanov

Lektura i korektura:

Dragica Reljanović

Dizajn: Aleksandra Milaković Radinović, Agencija o2

Tiraž: 100

Štampa: Pozitiv print

Sadržaj

Lista skraćenica	7
UVOD	9
1. Institucionalni i zakonodavni okvir	13
1.1 Međunarodni okvir	13
1.2 Nacionalni okvir	21
1.3 Uperedna analiza međunarodnog i nacionalnog okvira	26
1.4 Zakonske nadležnosti institucija i ustanova	35
1.4.1 Ministarstvo unutrašnjih poslova	35
1.4.2 Uloga javnih tužilaštava	36
1.4.3 Centri za socijalni rad i ustanove socijalne zaštite	36
1.4.4 Sistem zdravstvene zaštite	37
1.4.5 Specijalizovane ženske nevladine organizacije	38
2. Rasprostranjenost i karakteristike seksualnog nasilja u Srbiji	45
3. Metodologija istraživanja	51
4. Predstavljanje i analiza kvantitativnih nalaza	57
4.1 Statistički podaci	57
4.1.1 Ministarstvo unutrašnjih poslova	58
4.1.2 Vrhovno javno tužilaštvo	61
4.1.3 Centri za socijalni rad	64
4.1.4 Specijalizovane ženske nevladine organizacije	64
4.2 Podaci onlajn anketnog istraživanja	65
4.3 Podaci onlajn anketnog istraživanja – CSR i Centri za pružanje usluga socijalne zaštite	67
5. Predstavljanje i analiza kvalitativnih nalaza - iskustava žena koje su prijavile seksualno nasilje	71
5.1 Prijavljivanje seksualnog nasilja	72
5.2 Iskustva sa institucijama	76
5.3 Procena kvaliteta pruženih usluga podrške	86
6. Zaključci i preporuke	91

Lista akronima

RZN	Rodno zasnovano nasilje
SN	Seksualno nasilje
CSR	Centri za socijalni rad
CPUSZ	Centri za pružanje usluga socijalne zaštite
MUP	Ministarstvo unutrašnjih poslova
CPŽ	Centar za podršku ženama iz Kikinde
APV	Autonomna Pokrajina Vojvodina
CEDAW	Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena/Konvencija
ZRR	Zakon o rodnoj ravnopravnosti
KD	Krivično delo
KZ	Krivični zakonik
CŽSN	Centri za žrtve seksualnog nasilja
SŽ NVO	Specijalizovane ženske nevladine organizacije
EIDHR	European Instrument for Democracy and Human Rights
ZSNP	Zakon o sprečavanju nasilja u porodici
IK	Istanbulska konvencija - Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja prema ženama i nasilja u porodici
VJT	Vrhovno javno tužilaštvo
PP	Porodično pravo
ZSZ	Zakon o socijalnoj zaštiti
OPMS	Opšti protokol o postupcima i multisektorskoj saradnji u situacijama rodno zasnovanog nasilja prema ženama i porodičnog nasilja
OPZDN	Opšti protokol za zaštitu dece od nasilja
ZP	Zakon o policiji
OJT	Osnovno javno tužilaštvo
VJT	Više javno tužilaštvo
ZZZ	Zakon o zdravstvenoj zaštiti
ZZO	Zakon o zdravstvenom osiguranju
RZSZ	Republički zavod za socijalnu zaštitu

UVOD

Projekat „Korak napred – Unapređenje usluga za žrtve seksualnog nasilja u Vojvodini“, sprovodi Centar za podršku ženama iz Kikinde (CPŽ) uz podršku Evropske unije, a usmeren je na unapređenje kvaliteta i dostupnosti specijalizovane usluge podrške žrtvama seksualnog nasilja, kao i koordinisanog i sveobuhvatnog institucionalnog odgovora na seksualno nasilje.

U okviru ovog projekata nastala je studija *“Mapiranje dostupnosti usluga podrške žrtvama seksualnog nasilja i iskustvo žena u korišćenju usluga u Srbiji”*. Istraživanje je sproveo tim istraživačica iz SeConS grupe za razvojnu inicijativu, za potrebe CPŽ-a i u saradnji sa njima, a uz finansijsku podršku Evropske unije, a kroz Evropski instrument za demokratiju i ljudska prava - European Instrument for Democracy and Human Rights (EIDHR).

Svrha istraživanja, u prvoj fazi realizacije projekta, je da mapira dostupnost usluga podrške žrtvama seksualnog nasilja u Republici Srbiji, uzimajući u obzir perspektivu i iskustva žena koje su prijavile seksualno nasilje.

Ova studija je dizajnirana kao mešovito kvantitativno i kvalitativno istraživanje, oslanjajući se na standarde EU FRA¹ metodologije, sa ciljem da analizira i ponudi odgovore na tri ključna aspekta podrške žrtvama seksualnog nasilja:

1. vrste usluga koje se pružaju žrtvama,
2. dostupnost i
3. kvalitet.

Rezultati istraživanja pružaju uvid u iskustva žena i devojaka koje su preživele seksualno nasilje, dostupnost, kvalitet i vrstu usluga, te ukazuju na pozitivne i negativne aspekte podrške ženama žrtvama seksualnog nasilja u različitim delovima Republike Srbije. Uvidi su poslužili za definisanje preporuka usmerenih ka poboljšanju dostupnosti i kvaliteta usluga za žene žrtve seksualnog nasilja.

Biljana Stepanov,
Direktorka Centra za podršku ženama

¹ EU FRA (European Union Agency for Fundamental Rights) metodologija se odnosi na standardizovane procedure prikupljanja, analize i izveštavanja podataka o fundamentalnim pravima u EU, koristeći kombinaciju kvalitativnih i kvantitativnih istraživačkih metoda. Više informacija dostupno na: <https://fra.europa.eu/en/about-fra>

1

INSTITUCIONALNI I ZAKONODAVNI OKVIR

1

- 1.1 Međunarodni okvir
- 1.2 Nacionalni okvir
- 1.3 Uporedna analiza međunarodnog i nacionalnog okvira
- 1.4 Zakonske nadležnosti institucija i ustanova

1

INSTITUCIONALNI I ZAKONODAVNI OKVIR

1.1 Međunarodni okvir

Početni dokument koji definiše međunarodni pravni okvir za zaštitu i sprovođenje zaštite žena od nasilja je **Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije prema ženama**² (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women - CEDAW). Često se opisuje kao međunarodna povelja o pravima žena. CEDAW definiše šta se smatra diskriminacijom žena i postavlja agendu za nacionalne akcije koje imaju za cilj eliminaciju takve diskriminacije. Konvencija naglašava značaj jednakosti između muškaraca i žena u svim oblastima života, uključujući političku, socijalnu, ekonomsku i kulturnu sferu. Ratifikacijom CEDAW-a, države se obavezuju na usvajanje zakonskih mera i politika koje će eliminisati diskriminaciju, promovisati rodnu ravnopravnost i štiti prava žena. Pored toga, Konvencija zahteva redovno izveštavanje država članica o njihovom napretku u sprovođenju njenih odredbi, pružajući tako važan okvir za procenu i unapređenje nacionalnih politika vezanih za rodnu ravnopravnost. Srbija je ratifikovala CEDAW 2001. godine, kao pravna naslednica Savezne Republike Jugoslavije. Time se obavezala da će u svoje zakonodavstvo i prakse uvesti mere i politike usmerene ka eliminaciji diskriminacije žena i promovisati rodnu ravnopravnost.

² Convention on the Elimination of All forms of Discrimination against Women (CEDAW), usvojena UN rezolucijom 34/180 od 18.12.1979. godine, stupila na snagu 3.9.1981. godine. SFRJ je ratifikovala Konvenciju 1981. („Sl. list SFRJ – Međunarodni ugovori”, br. 11/81), a Opcioni protokol 2007. godine.

Pored CEDAW značajno je pomenuti dve deklaracije usvojene na Generalnim skupštinama Ujedinjenih nacija. Prva je **Deklaracija o eliminaciji nasilja prema ženama**³ (**The Declaration on the Elimination of Violence against Women**) i usvojena je 1993. godine. Ova Deklaracija definiše nasilje prema ženama kao povredu ljudskih prava i oblik diskriminacije. Druga je **Pekinška deklaracija i Platforma za akciju**⁴ (**Beijing Declaration and Platform for Action**) iz 1995. godine koja predstavlja sveobuhvatni okvir za unapređenje rodne ravnopravnosti. Pekinška deklaracija je usmerena na kritične oblasti, uključujući nasilje prema ženama, obrazovanje, zdravlje, ekonomsko osnaživanje, političku participaciju i ljudska prava žena. Prihvatanjem ovih deklaracija i ratifikacijom CEDAW, Srbija je izrazila političku volju i posvećenost unapređenju prava žena i rodne ravnopravnosti. Ovi dokumenti pružaju smernice za delovanje u oblastima kao što su suzbijanje nasilja, osnaživanje žena, zdravstvena zaštita, obrazovanje, politička participacija i ljudska prava žena, na koje se Srbija obavezala kao članica Ujedinjenih nacija.

Rimski statut Međunarodnog krivičnog suda⁵, usvojen je 1998. godine, uključuje odredbe koje definišu zločine protiv čovečnosti i ratne zločine, uključujući seksualno nasilje. Ovaj dokument prepoznaje silovanje, seksualno ropstvo, prisilnu prostituciju, prisilnu trudnoću i druge oblike seksualnog nasilja kao zločine protiv čovečnosti, ukoliko su preduzete kao deo šireg ili sistemskog napada uperenog protiv civilnog stanovništva.

Kada je reč o strateškim dokumentima, trenutno aktuelni **Strateški plan 2021–2025 Fonda Ujedinjenih nacija za podršku akcijama eliminacije nasilja prema ženama (United Nations Trust Fund to End Violence against Women Strategic Plan 2021–2025)**⁶ predstavlja ključni okvir za unapređenje globalnih napora u borbi protiv nasilja prema ženama. Ovaj plan postavlja ciljeve i prioritete za pružanje podrške organizacijama civilnog društva i inicijativama koje se bave prevencijom nasilja i pružanjem pomoći ženama koje su preživele nasilje. Usmeren je na jačanje kapaciteta organizacija, povećanje dostupnosti specijalizovanih usluga, promovisanje rodne ravnopravnosti i

3 Deklaracija o eliminaciji nasilja prema ženama, Rezolucija Generalne skupštine UN 48/104 od 20.12.1993. godine. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/declaration-elimination-violence-against-women> (pristupljeno 5/7/2024)

4 Beijing Declaration and Platform of Action, usvojena na Četvrtoj svetskoj konferenciji o ženama, Ujedinjene nacije, 27. 10. 1995. <https://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/pdf/BDPfA%20E.pdf> (pristupljeno 5/7/2024)

5 Tekst statuta dostupan na srpskom jeziku na: <https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-potvrđivanju-rimskog-statuta-medjunarodnog-krivicnog-suda.html>

6 UN Trust Fund to End Violence against Women Strategic Plan 2021-2025, <https://untf.unwomen.org/en/digital-library/publications/2021/06/strategic-plan-2021-2025> (pristupljeno 5/7/2024)

unapređenje zakonodavstva i politika u ovoj oblasti. Plan nastoji da postigne ovaj cilj kroz globalnu solidarnost i partnerstva koja omogućavaju organizacije civilnog društva, posebno organizacijama za prava žena, da sprovedu inicijative usmerene na žrtve i eliminaciju nasilja prema ženama i devojčicama. Strateški plan stavlja poseban akcenat na pružanje odgovarajućih specijalizovanih usluga za žrtve seksualnog nasilja, uključujući psihološku i pravnu podršku.

Najznačajniji dokument u domenu zaštite prava žena i sprečavanja nasilja prema ženama na evropskom nivou je **Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja prema ženama i nasilja u porodici**⁷ (Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence; Istanbul Convention), usvojena 11. maja 2011. u Istanbulu i ratifikovana od strane Narodne skupštine Republike Srbije 2013. godine.

Ovaj dokument prepoznaje da je nasilje prema ženama jedan od ključnih društvenih mehanizama pomoću kojih se žene prisilno stavljaju u podređeni položaj u odnosu na muškarce. Konvencija se bavi prevencijom, zaštitom i podrškom žrtvama, istragom i kažnjavanjem za dela nasilja, kao i integrisanim javnim politikama. Ciljevi konvencije su zaštita žena od svih vidova nasilja, sprečavanje, procesuiranje, i eliminisanje nasilja prema ženama i nasilja u porodici, suzbijanje diskriminacije žena, promovisanje ravnopravnosti žena i muškaraca, osnaživanje žena, usvajanje sveobuhvatnih politika i mera zaštite i podrške svim žrtvama nasilja prema ženama i nasilja u porodici.

Istanbulska konvencija je od velikog značaja za razumevanje seksualnog nasilja. Naime, seksualno nasilje obuhvata niz dela koja se vrše protiv pojedinaца bez njihovog pristanka, kao što su silovanje, seksualno uznemiravanje i slično. Može se događati u različitim kontekstima, uključujući intimne veze, porodice, radna mesta i javne prostore.

Sa druge strane, pristanak je ključni element u određivanju legalnosti bilo kog seksualnog čina i pristanak mora biti dat dobrovoljno, bez prinude, uz potpuno razumevanje situacije. Važno je naglasiti da se pristanak može povući u bilo kojem trenutku.

⁷ Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, („Sl. glasnik Republike Srbije – Međunarodni ugovori“, br. 12/13) <https://www.refworld.org/legal/agreements/coe/2011/en/79074>

Kada je reč o silovanju, Istanbulska konvencija zahteva jasno i nedvosmisleno izražen pristanak za seksualni odnos, kao i kažnjavanje svake seksualne radnje koja se izvrši bez pristanka. Pristanak mora biti dobrovoljan, nastao kao rezultat slobodne volje osobe, procenjene u kontekstu datih okolnosti. To uključuje i situacije u kojima žena nije u mogućnosti da dâ slobodan pristanak. Potpisnice Istanbulske konvencije se obavezuju da preduzmu neophodne zakonodavne ili druge mere i obezbede da sledeći vidovi namernog ponašanja budu inkriminirani: vaginalna, analna ili oralna penetracija seksualne prirode na telu druge osobe bez njenog pristanka, korišćenjem bilo kog dela tela, odnosno, predmeta; druge seksualne radnje sa osobom bez njenog pristanka; navođenje druge osobe na pokušaj seksualnih radnji sa trećim licem bez njenog pristanka.

Ratifikacijom ove konvencije država Srbija se obavezala da preduzme neophodne zakonodavne ili druge mere i obezbedi da se odredbe vezane za seksualno nasilje takođe primenjuju na dela počinjena prema bivšim i sadašnjim supružnicama ili partnerkama u skladu sa nacionalnim propisima. Do sada su mnoge države potpisale i ratifikovale Istanbulsku konvenciju, dok se druge nalaze u različitim fazama rasprave u vezi sa konvencijom, uključujući i političke debate u pojedinim državama.

Ovaj dokument stavlja poseban naglasak na pružanje specijalizovanih usluga podrške, kao što su uspostavljanje sigurnih kuća za žrtve nasilja, uspostavljanje SOS telefonskih linija za podršku žrtvama nasilja, osnivanje Centara za žrtve seksualnog nasilja i mnoge druge mere koje države članice moraju sprovesti.

Član 25. Istanbulske konvencije obavezuje države članice da obezbede dostupnost specijalizovanih usluga, uključujući Centre za žrtve seksualnog nasilja, kako bi se omogućio sveobuhvatan pristup pomoći. Izveštaji o sprovođenju mera definisanih Istanbulskom konvencijom i rezultati u sprečavanju i borbi protiv nasilja prema ženama i nasilja u porodici se podnose Generalnom sekretaru Saveta Evrope, koji ih prosleđuje nezavisnoj stručnoj grupi (GREVIO) zaduženoj za praćenje sprovođenja Istanbulske konvencije.

Centri za žrtve seksualnog nasilja su posebno istaknuti u Konvenciji kao ključni za pružanje sveobuhvatne podrške žrtvama, uključujući usluge lekarskog i laboratorijskog pregleda, podršku u slučaju traume i savetova-

nje. Centri imaju za cilj pružanje neposredne i dugoročne podrške žrtvama seksualnog nasilja, stvaranje sigurnog prostora za razgovor i savetovanje, te omogućavanje pristupa pravnoj zaštiti.

Pored Istanbulske konvencije i drugi dokumenti na nivou EU regulišu oblast nasilja prema ženama.

Preporukom 1450 (2000) – Nasilje prema ženama u Evropi⁸ ukazuje se na činjenicu da se stotine hiljada žena u Evropi suočava sa fizičkim i psihičkim nasiljem kod kuće ili van kuće, koje ponekad izvršavaju i organi javne vlasti. Ugnjetavanje žena, koje se manifestuje kroz porodično nasilje, silovanje i genitalno sakaćenje, realnost je poznata i osuđena u mnogim zemljama. Stoga je Komitetu ministara preporučeno da izradi evropski program za borbu protiv nasilja prema ženama, sa ciljem pravnog prepoznavanja silovanja u braku i njegovog proglašavanja krivičnim delom.

Preporukom 1582 (2002) – Nasilje prema ženama u porodici⁹ konstatovano je da nasilje u porodici predstavlja najčešći oblik nasilja prema ženama, a njegove posledice utiču na mnoge oblasti života žrtava — stanovanje, zdravlje, obrazovanje i slobodu da žive bez straha i na način na koji one to žele. Ova raširena pojava prisutna je u svim evropskim državama i nije ograničena na određenu društvenu grupu ili klasu. Nasilje u porodici može imati različite oblike, kao što je fizičko nasilje, seksualno zlostavljanje i silovanje, pretnje i zastrašivanje, te ga treba prepoznati kao krivično delo. I u ovoj preporuci je naglašeno da silovanje u braku treba da bude inkriminisano kao krivično delo.

Preporuka Rec (2002) 5 Komiteta ministara državama članicama Saveta Evrope o zaštiti žena od nasilja¹⁰ sadrži preporuke državama da obezbede da nacionalni krivični zakoni propisuju da svaki akt nasilja protiv osobe, posebno fizičko ili seksualno nasilje, predstavlja kršenje telesne, psihološke i/ili seksualne slobode i integriteta te osobe, a ne samo kršenje morala, časti ili pristojnosti. Od država se očekuje da propišu odgovarajuće mere i sankcije, čime će se omogućiti brzo i efikasno delovanje protiv učinilaca nasi-

8 Preporuka 1450 (2000) – Nasilje prema ženama u Evropi, Parlamentarna skupština Saveta Evrope, 2000. godine, dostupno na: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=16783&lang=en>

9 Preporuka 1582 (2002) – Nasilje prema ženama u porodici, Parlamentarna skupština Saveta Evrope, 2002. godine, dostupno na: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17055&lang=en>

10 Preporuka Rec (2002)5 o zaštiti žena od nasilja, Komitet ministara Saveta Evrope, 2002. godine, dostupno na: <https://www.coe.int/en/web/genderequality/recommendation-rec-2002-5-and-other-tools-of-the-council-of-europe-concerning-violence-against-women>

lja i ispravljanje nepravde pričinjene ženama koje su preživjele nasilje. Kako je ukazano, nacionalni zakon bi trebalo posebno da kazni seksualno nasilje i silovanje u braku, silovanje koje izvršavaju redovni ili povremeni partneri i osobe koje žive u istom prostoru sa žrtvom, da kazni bilo koji seksualni akt počinjen prema osobama koje nisu dale pristanak, čak i ako ne pokazuju znakove otpora, te da kazni seksualnu penetraciju bilo koje vrste ili izvršenu na bilo koji način prema osobi koja za to nije dala pristanak.

Zatim, potrebno je da države propišu da rok zastarelosti za seksualne delikte ne počinje da teče pre punoletstva žrtve. Dodatne mere u vezi sa suzbijanjem seksualnog nasilja obuhvataju preporuke državama da razmotre mogućnost uspostavljanja nacionalnih i evropskih baza podataka koje sadrže genetski profil svih identifikovanih i neidentifikovanih učinilaca seksualnog nasilja kako bi se uspostavila efikasna politika za hvatanje učinilaca i sprečavanje ponovnog izvršenja dela, uzimajući u obzir standarde koje propisuje domaće zakonodavstvo i Savet Evrope u ovoj oblasti.

Dokumenta na nivou EU koja se direktno bave seksualnim nasiljem prema ženama.

Direktiva 2012/29/EU, ¹¹ poznata kao **Direktiva o pravima žrtava**, usvojena je sa ciljem da osigura da žrtve krivičnih dela, uključujući one koje su preživjele seksualno nasilje i silovanje, budu tretirane sa saosećanjem i poštovanjem, uz zaštitu njihovih prava. Ključni aspekti direktive koji se odnose na seksualno nasilje i silovanje su:

Pravo na informisanje i podršku: Žrtve seksualnog nasilja imaju pravo da prime jasne i razumljive informacije o svojim pravima i dostupnoj podršci. Ovo uključuje informacije o tome kako da pristupe medicinskoj pomoći, psihološkoj podršci i pravnoj pomoći.

Pravo na usluge podrške: Direktiva naglašava da je potrebno da države članice obezbede da žrtve, bez odlaganja, imaju pristup uslugama podrške, kao što su telefonske linije i savetodavne usluge. Ova podrška treba da bude osjetljiva na traumu koju su preživjele, posebno u slučajevima seksualnog nasilja.

Pravo na zaštitu: Žrtvama seksualnog nasilja treba obezbediti odgovarajuću zaštitu tokom pravnih postupaka. Ovo uključuje mere kojima se osigurava njihova bezbednost i sprečava dalja viktimizacija.

¹¹ Direktiva 2012/29/EU, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2012/29/oj>

Pravo na učešće u pravosudnom procesu: Žrtve imaju pravo da učestvuju u krivičnim postupcima i budu saslušane. Trebalo bi im omogućiti da iznesu svoje stavove o odlukama koje utiču na njihova prava, uključujući i korišćenjem alternativnih metoda za svedočenje, što može pomoći u smanjenju traume.

Posebna pažnja za ranjive žrtve: Direktiva ističe da određene grupe, uključujući decu i žrtve seksualnog nasilja, mogu zahtevati dodatnu pažnju i zaštitu. Stoga, treba preduzeti mere da se obezbedi ostvarivanje njihovih prava i izbegne ponovna viktimizacija.

Pravo na naknadu štete: Žrtve imaju pravo na naknadu štete koju su pretrpele kao rezultat krivičnog dela, što može uključivati medicinske troškove, psihološku podršku ili izgubljene prihode.

Zabrana diskriminacije: Direktiva obezbeđuje da se sve žrtve, bez obzira na njihovo poreklo ili okolnosti, tretiraju jednako i bez diskriminacije. Ovo je posebno važno za žrtve seksualnog nasilja, koje mogu biti suočene sa dodatnom društvenom stigmatizacijom.

Obaveze država članica: Države članice su obavezne da implementiraju ova prava u svoje pravne okvire i da redovno izveštavaju o naporima u zaštiti prava žrtava. Ovo uključuje obezbeđivanje da zakoni o seksualnom nasilju i silovanju budu usklađeni sa standardima postavljenim ovom direktivom.

Direktiva 2011/93/EU¹² Direktiva o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualne eksploatacije dece i dečije pornografije fokusira se na sprečavanje i borbu protiv seksualnog zlostavljanja i eksploatacije dece. Cilj joj je jačanje postojećih pravnih okvira protiv seksualnih delikata koji uključuju decu.

Direktiva 2004/80/EC¹³ Direktiva o naknadi za žrtve krivičnih dela propisuje da žrtve nasilnih krivičnih dela, uključujući one koje su preživele seksualno nasilje, imaju pravo na naknadu za pretrpljenu štetu. Države članice su obavezne da uspostave sisteme koji pružaju žrtvama pristup naknadi.

Direktiva 2011/36/EU¹⁴ Direktiva o sprečavanju i borbi protiv trgovine ljudima i zaštiti žrtava se fokusira na borbu protiv trgovine ljudima, koja često uključuje seksualnu eksploataciju. Ovom direktivom propisane su i mere za prevenciju trgovine ljudima, zaštitu žrtava i krivično gonjenje počilaca..

12 Direktiva 2011/93/EU, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2011/93/oj>

13 Direktiva 2004/80/EC, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2004/80/oj/eng>

14 Direktiva 2011/36/EU, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2011/36/oj/eng>

Iako nije direktiva, **Okvirna odluka 2001/220/JHA¹⁵ koja se odnosi na žrtve krivičnih dela** fokusira se na standardizaciju tretmana žrtava krivičnih dela u okviru EU, definišući prava koja sve žrtve imaju u pogledu podrške i informacija, uključujući slučajeve seksualnog nasilja.

Direktiva 2024/1385 (EU)¹⁶ o borbi protiv nasilja prema ženama i nasilja u porodici („Direktiva o nasilju prema ženama/nasilju u porodici“) Direktiva o nasilju prema ženama/nasilju u porodici, koja se zasniva na Istanbulskoj konvenciji, sadrži ciljane mere kojima se osigurava da žrtve nasilja prema ženama i nasilja u porodici imaju pristup pravdi, odgovarajuću zaštitu i podršku, i da se preduzmu mere za sprečavanje ovog nasilja uopšte. Direktiva predviđa da:

- Specijalizovane službe podrške treba da pruže podršku žrtvama svih oblika nasilja prema ženama i nasilja u porodici, uključujući seksualno nasilje, sakaćenje ženskih genitalija, prisilne brakove, prisilne pobačaje i sterilizaciju, seksualno uznemiravanje i razne oblike sajber nasilja. Žrtvama treba ponuditi specijalizovane usluge podrške bez obzira na to da li su podnele formalnu žalbu.
- Specijalizovane službe za žene mogu igrati ključnu ulogu u pružanju save-ta i podrške žrtvama, uključujući centre za podršku ženama, skloništa za žene, telefonske linije za pomoć, centre za krizne situacije u slučaju silo-vanja, centre za upućivanje u slučaju seksualnog nasilja i usluge primarne prevencije. Takođe ih mogu pružati nevladine organizacije koje vode žene.
- Traumatična priroda seksualnog nasilja, uključujući silovanje, zahteva po-sebno osetljiv odgovor obučenog i specijalizovanog osoblja. Žrtvama seksualnog nasilja potrebna je hitna podrška u vezi sa traumom, u kombinaciji sa hitnim forenzičkim pregledima radi bezbednog čuvanja dokaza potrebnih za buduće krivično gonjenje. Krizni centri za silovanje ili centri za upu-ćivanje žrtava seksualnog nasilja trebalo bi da budu dostupni u dovoljnom broju i adekvatno raspoređeni po teritoriji svake države članice, uzimajući u obzir geografski i demografski sastav države članice. Takvi centri mogu biti deo postojećeg zdravstvenog sistema u državi članici. Slično tome, žrt-vama sakaćenja ženskih genitalija, koje su često devojčice, obično je pot-rebna ciljana podrška. Stoga, države članice treba da obezbede da pruže posebnu podršku prilagođenu ovim žrtvama. Uzimajući u obzir jedinstve-

¹⁵ Okvirna odluka 2001/220/JHA, dostupno na: https://eur-lex.europa.eu/eli/dec_framw/2001/220/oj/eng

¹⁶ <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1385/oj/eng>

ne okolnosti žrtava takvih krivičnih dela i njihovu povezanu ranjivost, takva specijalizovana podrška treba da se pruža uz najviše standarde privatnosti i poverljivosti.

- Da bi se pomoglo u dobrovoljnom obezbeđivanju dokaza, posebno u slučajevima seksualnog nasilja, nadležni organi će, bez nepotrebnog odlaganja, uputiti žrtve relevantnim zdravstvenim radnicima ili službama podrške navedenim u članovima 25, 26 i 27 koje su specijalizovane za pomoć u obezbeđivanju dokaza. Žrtve će biti obaveštene o važnosti prikupljanja takvih dokaza u najkraćem mogućem roku.
- Države članice će obezbediti odgovarajuće opremljene i lako dostupne centre za upućivanje u krizne situacije ili seksualno nasilje, koji mogu biti deo nacionalnog zdravstvenog sistema, kako bi se osigurala efikasna podrška žrtvama seksualnog nasilja i osiguralo kliničko upravljanje silovanjem, uključujući pomoć u čuvanju i dokumentovanju dokaza.
- Države članice će osigurati da žrtve seksualnog nasilja imaju pristup medicinskim i forenzičkim pregledima. Ti pregledi mogu se pružati u centrima navedenim u ovom stavu ili upućivanjem u specijalizovane centre ili jedinice. Države članice će obezbediti koordinaciju između centara za upućivanje i nadležnih medicinskih i forenzičkih centara.

1.2 Nacionalni okvir

Nacionalni okvir za sprečavanje i borbu protiv nasilja prema ženama i nasilja u porodici određuju pravni propisi iz ove oblasti čiji su osnovni zadaci definisani gorepomenutim međunarodnim politikama i deklaracijama. Srbija se obavezala da će svoj zakonodavni okvir uskladiti sa međunarodnim standardima u ovoj oblasti.

Pravni i institucionalni okvir za rodnu ravnopravnost i zaštitu od rodno zasnovanog nasilja (RZN) razvija se u Srbiji dve decenije. Ustav Republike Srbije¹⁷ iz 2006. godine garantuje ravnopravnost između žena i muškaraca i stvaranje jednakih mogućnosti, zabranjuje direktnu i indirektnu diskriminaciju po bilo kom osnovu, posebno na osnovu pola. Uz ostale opšte principe i zaštitu

¹⁷ Ustav Republike Srbije, („Službeni glasnik RS”, br. 98/2006) https://www.paragraf.rs/propisi/ustav_republike_srbije.html (pristupljeno 5/7/2024)

osnovnih ljudskih prava, **Ustav je temelj, zajedno sa međunarodnim propisima, za sprečavanje i borbu protiv nasilja prema ženama i nasilja u porodici.**

Pored Ustava, ključno je nekoliko zakona koji na različite načine definišu i regulišu pitanja RZN i seksualnog nasilja (SN) u Srbiji.

Prevashodno, **Krivični zakonik Srbije (KZ)**¹⁸ definiše i sankcioniše krivična dela protiv polne slobode (Glava XVIII). Ukupno, zakon prepoznaje jedanaest krivičnih dela protiv polne slobode (vidi sliku 1).

Krivični zakonik Republike Srbije, pretpeo je nekoliko izmena i dopuna u pogledu inkriminisanja seksualnog nasilja. Navodimo najznačajnije:¹⁹

Zakonom o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika iz 1994. godine²⁰ dekriminalizovan je dobrovoljni heteroseksualni odnos sa maloletnikom, tj. licem starijim od 14 godina koje nije navršilo 18 godina, čime je manifestovan stav da su lica starija od 14 godina sposobna za davanje pristanka na heteroseksualni odnos. Dobrovoljni homoseksualni odnos sa maloletnikom, tj. licem starijim od 14 godina koje nije navršilo 18 godina, ostao je, međutim, u kriminalnoj zoni;

Zakonom o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika iz 2002. godine²¹ izmenjena je definicija krivičnog dela silovanja izostavljanjem reči „sa kojom ne živi u bračnoj zajednici“, čime je omogućeno kažnjavanje ovog dela i kada je ono izvršeno prema bračnom drugu (tzv. bračno silovanje). Takvo zakonsko rešenje bilo je izraz stava da seksualni odnosi nisu bračna dužnost supružnika, već sfera prava ličnosti i da je neodrživa diskriminacija žrtava seksualnog nasilja na osnovu bračnog statusa u pogledu pružanja krivičnopravne zaštite. Istovremeno, pooštrena je kazna za osnovni oblik silovanja propisivanjem posebnog zakonskog minimuma od „najmanje jedne godine“ i izostavljanjem zakonskog maksimuma. Pored toga, proširene su kvalifikatorne okolnosti koje delo čine težim: okolnost da je silovanje „imalo za posledicu trudnoću ili težu zaraznu bolest“. Definisana su dva kvalifikovana oblika silovanja: silovanje

18 Krivični zakonik, („Sl. glasnik RS“, br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 i 108/2014) <https://www.paragraf.rs/propisi/krivicni-zakonik-2019.html> (pristupljeno 5/7/2024)

19 Videti: Petrušić, N., Beker, K. Integrisanje rodne perspektive u zakonodavstvo, u: Parlamentarizam u Srbiji iz ženskog ugla (Pajvančić Marijana, ur.), Beograd, Misija OEBS-a u Srbiji, 2021, str. 65-70. Dostupno na: <https://zenskestudije.org.rs/pdf/knjige/Parlament%20iz%20zenskog%20ugla%20OEPS.pdf>

20 Zakon o izmenama i dopunama Krivičnog zakona Republike Srbije, br. 47/1994.

21 „Službeni glasnik RS“, br. 10/2002.

usled koga je nastupila teška telesna povreda ženskog lica ili je delo izvršeno od više lica ili na naročito svirep ili naročito ponižavajući način ili je imalo za posledicu trudnoću ili težu zaraznu bolest, za koje je propisana kazna zatvora najmanje tri godine (čl. 103. st. 2) i silovanje koje je izvršeno prema maloletnom licu ili je usled njegovog izvršenja nastupila smrt ženskog lica, za koje je je propisana kazna zatvora najmanje pet godina (čl. 103. st. 3).

Izmenama i dopunama Krivičnog zakonika iz 2002. godine uvedeno je novo krivično delo „nasilje u porodici“ (čl. 118a) kao jedno od krivičnih dela iz grupe krivičnih dela protiv braka i porodice (Glava XIII). Ovo krivično delo ne obuhvata seksualno nasilje, tako da su za kvalifikaciju seksualnog nasilja prema članu porodice bile relevantne odredbe iz Glave XII „Krivična dela protiv dostojanstva ličnosti i morala“.²²

Krivično delo silovanja:

Ovo osnovno krivično delo protiv polne slobode propisano je u čl. 178. KZ, a sastoji se u prinudi na obljubu ili sa njom izjednačenim činom upotrebom sile ili pretnje. Dok je po ranijim propisima radnja izvršenja krivičnog dela silovanja bila samo obljuba, koja je podrazumevala prodiranje muškog polnog organa u ženski polni organ (vaginalni koitus), prema sada važećim propisima radnja izvršenja obuhvata i druge polne akte koji se mogu izjednačiti sa obljubom. Prema prevladavajućem mišljenju, radnje koje se sa obljubom mogu izjednačiti jesu analni i oralni koitus.²³ Praktično su krivičnim delom silovanja obuhvaćene i radnje koje su prema ranijim propisima bile radnje izvršenja krivičnog dela protivprirodni blud.²⁴

Druge prinudne polne radnje kojima se zadovoljava ili pobuđuje seksualni nagon, kao što su uvlačenje prsta, pesnice ili predmeta u vaginalni, analni ili oralni otvor uglavnom se ne smatraju radnjama izvršenja krivičnog dela silovanja, već su to radnje izvršenja lakšeg krivičnog dela – nedozvoljene polne radnje iz čl. 182. KZ.²⁵ Izraženo je i shvatanje, koje je prihvaćeno u delu

22 Budući da je prinuda neophodan element za postojanje krivičnog dela silovanja, a kao dokaz primenjene prinude zahteva se postojanje otpora žrtve, postavilo se pitanje da li postoji silovanje ako žrtva, bračna ili vanbračna supruga, ne pruža otpor izvršiocu. O tome šire: Konstantinović Vilić S., Petrušić, N. Krivično delo nasilja u porodici – pravna praksa u Republici Srbiji, Ženski istraživački centar za edukaciju i komunikaciju, Niš, 2004, str. 26.

23 Cvetković, V. Krivično delo silovanja iz člana 178 KZ RS u: Dragiša Slijepčević, et al. (urednik) Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Srbije 2, Beograd, Intermeks, 2006, str. 79; Stojanović, S. Perić, O. Krivično pravo: posebni deo, Beograd, Pravna knjiga, 2006, str. 100, Stojanović, Z. op. cit, str. 588. .

24 Stojanović, Z. op. cit. str. 593.

25 Stojanović, Z. op. cit. str. 593.

sudske prakse, da pojam „drugi sa obljubom izjednačen čin“ treba ekstenzivnije tumačiti, što podrazumeva da on može obuhvatiti, pored analnog i oralnog koitusa i „druge vrste penetracije, pri čemu je odlučujući kriterijum da se te radnje, na osnovu svestrane procene njihovog ukupnog dejstva, oblika ispoljavanja i propratnih pojava, mogu uporediti sa obljubom, tj. vaginalnim koitusom.²⁶ U nekim situacijama polne radnje koje je učinilac preduzeo radi zadovoljenja polnog nagona kvalifikuju se kao silovanje u pokušaju, a ne kao krivično delo nedozvoljene polne radnje, ukoliko je njihov krajnji cilj obljuba, a ne samo zadovoljenje polnog nagona nedozvoljenom polnom radnjom.

Pod obljubom se u krivično pravnom smislu podrazumeva prodiranje muškog polnog organa u ženski polni organ, a pod pojmom čin izjednačen sa obljubom prodiranje muškog polnog organa u analni ili oralni otvor pasivnog subjekta. Nedozvoljene polne radnje su druge radnje kojima izvršilac ispoljava polni nagon.²⁷

U domaćem krivičnom zakonodavstvu neophodan elemenat silovanja jeste prinuda na obljubu ili sa njom izjednačen polni čin, koji se vrše primenom sile ili pretnje. Prinuda i obljuba, odnosno, sa njom izjednačen čin zajedno čine radnju izvršenja krivičnog dela silovanja. Smatra se da je upravo prinuda na seksualni odnos ono što silovanju daje karakter kriminalnog akta, budući da je sam seksualni odnos dozvoljeno ponašanje. Prema zakonskoj formulaciji dela, prinuda se sastoji u upotrebi sile ili pretnje da će se neposredno napasti na život ili telo žrtve ili njoj bliskog lica, a u cilju ostvarivanja obljube ili s njom izjednačene polne radnje.

Uobičajeno je da se upotrebljena sila deli na tzv. apsolutnu i tzv. kompulzivnu silu. Apsolutna sila postoji kada lice prema kojem je upotrebljena nije u mogućnosti da odlučuje ili nije u mogućnosti da realizuje donetu odluku, tačnije kada je lice onesposobljeno da pruža otpor. Kompulzivna sila podrazumeva kvalifikovanu pretnju da će se neposredno napasti na život ili telo žrtvi bliskog lica. Ta pretnja mora biti ozbiljna, ostvarljiva, tj. takva da žrtva osnovano može poverovati da će biti ostvarena. Prema stavu sudova, dovoljno da onaj kome se preti to shvata kao moguće, odnosno ne mora postojati stvarna namera okrivljenog da to ostvari. Sila mora biti takva da može slomiti otpor žrtve, što je dominantan stav u sudskoj praksi.

²⁶ Škulić, M. Krivično delo silovanja u krivičnom pravu Srbije – aktuelne izmene, neka sporna pitanja i moguće buduće modifikacije, Crimen, 3/2017, str. 413-414.

²⁷ Rešenje Apelacionog suda u Nišu, KZ1 281/2020 od 21.5.2020. godine, dostupno na Paragraf(Lex)

Kao dokaz o upotrebljenoj prinudi, kojim se istovremeno dokazuje da je seksualni akt bio nedobrovoljan, u praksi se zahteva pružanje otpora, bez obzira na to što sam otpor nije nužno obeležje krivičnog dela silovanja. Prema još uvek dominantnom stavu u teoriji i praksi sudova, otpor treba da bude stvaran, ozbiljan i trajan, tj. da se ispoljava sve vreme tokom izvršenja dela.²⁸ U praksi se ocenjuje da je otpor stvaran ako se neprihvatanje obljube izražava ne samo verbalno, već fizičkim suprotstavljanjem, da je ozbiljan ako je izraz čvrste odluke da se izbegne polni odnos sa učiniocem, a da je trajan ako se permanentno pruža od momenta preduzimanja prinude do momenta kada je delo izvršeno.²⁹ Dominira stav da nepružanje takvog otpora znači da nije bilo prinude, iz čega se zaključuje da je seksualni odnos bio dobrovoljan, pa zato krivično delo silovanja ne postoji.³⁰ Poslednjih godina uočava se promena u razumevanju značaja otpora. Sudovi sve češće prihvataju stav da otpor treba shvatiti u relativnom smislu i da nepostojanje fizičkog otpora ne isključuje postojanje silovanja.³¹

Uprkos pozitivnim pomacima, u praksi je i dalje fokus stavljen na otpor žrtve, kao dokaz da je upotrebljena prinuda, a ne na činjenicu da je obljuba, odnosno, sa njom izjednačen čin izvršena bez pristanka, odnosno, protiv volje žrtva.³²

Krivično delo Obljuba nad nemoćnim licem:

Obljuba nad nemoćnim licem je jedno od krivičnih dela protiv polne slobode. Imajući u vidu da je po KZ prinuda bitan element krivičnog dela silovanja, čije postojanje podrazumeva pružanje otpora, u čl. 179. KZ, kao posebno krivično delo, inkriminisani su seksualni akti sa licem koje nije u stanju da pruži otpor zbog psihičkog ili fizičkog stanja u kome se nalazi.

Prilikom dokazivanja izvršenja ovog krivičnog dela dolazi do problema, budući da zakon ne definiše pojam „nemoćno lice“, već je to prepušteno teoriji i

28 Lazarević, L.J., Komentar Krivičnog zakonika, Beograd, Pravni fakultet Univerziteta Union. 2011, str. 616. U literaturi se navodi da „ukoliko otpor nije bio ozbiljan već prividan, iza koga se krija želja ženskog lica na obljubu, ne postoji krivično delo silovanja“ (Radovanović, M. Đorđević, M. Krivično pravo, posebni deo, Beograd: 1977, str. 129

29 Videti presudu Apelacionog suda u Beogradu, Kž. 350/2010 od 31.3.2010. godine

30 Đurđić, V. Jovašević, D. Krivično pravo: posebni deo, Beograd, Nomos, 2010, str. 73; Radovanović, M. Đorđević, Krivično pravo, posebni deo, Beograd: Izdavač, 1977, str. 129.

31 Stojanović, Z. op. cit. str. 590. [...] Upotreba sile radi izvršenja obljube ne mora uvek biti takvog intenziteta da ostavlja fizičke tragove u obliku povreda na telu oštećene, već je dovoljna sila kojom se i pored toga što ne ostavlja tragove, savladava otpor oštećene. Bilten Višeg suda u Beogradu 87/2016.

32 Marković, I. Silovanje – krivično delo protiv polnog integriteta (dileme u sudskoj praksi), Srpska pravna misao, 53/2020, str. 13.

sudskoj praksi.³³ Dominantan je stav da se nijedno lice ne može *a priori* smatrati nemoćnim, tj. nesposobnim za pružanje otpora. Okolnost da osoba ima mentalni invaliditet ili narušeno mentalno zdravlje sama po sebi ne znači da je reč o nemoćnom licu, već se uticaj ovih okolnosti na mogućnost pružanja otpora procenjuje u svakom konkretnom slučaju. To važi i kad je u pitanju fizička nesposobnost za pružanje otpora uzrokovana starošću, različitim bolestima itd.³⁴

Krivični zakonik posebno prepoznaje aspekte seksualnog nasilja unutar braka i porodice koji su uređeni i definisani u glavi devetnaest – Krivična dela protiv braka i porodice. Pre svega, značajno je ukazati član 196 Rodoskrvnuće. Ovaj član propisuje da će punoletno lice koje izvrši obljubu ili sa njom izjednačen polni čin sa maloletnim srodnikom po krvi u pravoj liniji ili sa maloletnim bratom, odnosno sestrom, biti kažnjeno zatvorom od šest meseci do pet godina. Dakle, zakon posebno sankcioniše seksualne odnose između bliskih srodnika kada je jedno od lica maloletno, što spada u delo incesta.

1.3 Uporedna analiza međunarodnog i nacionalnog okvira

Pregledom institucionalnog i zakonodavnog okvira stiče se uvid da se, na normativnom nivou, preduzimaju značajni koraci ka unapređenju zakonodavstva i usklađivanja sa međunarodnim standardima. U tom smislu može se reći da je **Srbija preduzela određene korake u skladu sa Istanbulskom konvencijom**, uključujući usvajanje Zakona o sprečavanju nasilja u porodici i kreiranje nacionalnog strateškog dokumenta koji se bavi rodno zasnovanim nasiljem.

Ipak, uporednom analizom međunarodnog i nacionalnog okvira kada je reč o seksualnom nasilju uviđamo značajne nedoslednosti između nacionalnih propisa i neusklađenost sa međunarodnim okvirima, pre svega kada je reč o samoj definiciji krivičnog dela silovanje.

33 Mirić, F. Krivičnopravna zaštita osoba sa invaliditetom u Republici Srbiji, Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, 2023, str. 50.

34 Ibid. str. 620.

Prema članu 36³⁵ Istanbulske konvencije: „1) Strane se obavezuju da preduzmu neophodne zakonodavne ili druge mere i obezbede da sledeći vidovi namernog ponašanja budu inkriminirani:

- a) vaginalna, analna ili oralna penetracija seksualne prirode na telu drugog lica bez njenog, odnosno njegovog pristanka, korišćenjem bilo kog dela tela, odnosno predmeta;
 - b) druge seksualne radnje sa licem bez njenog, odnosno njegovog pristanka;
 - c) navođenje drugog lica na pokušaj seksualnih radnji sa trećim licem bez njenog, odnosno njegovog pristanka.
- 2) Pristanak mora da bude dobrovoljan i nastao kao ishod slobodne volje lica procenjene u kontekstu datih okolnosti.
- 3) Strane se obavezuju da preduzmu neophodne zakonodavne ili druge mere i obezbede da se odredbe iz stava 1. ovog člana, takođe, primenjuju na dela počinjena nad bivšim, odnosno sadašnjim supružnicama ili partnerkama u skladu sa domaćim propisima.”

Sa druge strane, KZ Republike Srbije u članu 178 definiše silovanje na sledeći način:

- 1) Ko prinudi drugog na obljubu ili sa njom izjednačen čin upotrebom sile ili pretnjom da će neposredno napasti na život ili telo tog ili njemu bliskog lica, kazniće se zatvorom od pet do dvanaest godina.
- 2) Ako je delo iz stava 1. ovog člana učinjeno pretnjom da će se za to ili njemu blisko lice otkriti nešto što bi škodilo njegovoj časti ili ugledu ili pretnjom drugim teškim zlom, učinilac će se kazniti zatvorom od dve do deset godina.
- 3) Ako je usled dela iz st. 1. i 2. ovog člana nastupila teška telesna povreda lica prema kojem je delo izvršeno ili ako je delo izvršeno od strane više lica ili na naročito svirep ili naročito ponižavajući način ili prema maloletniku ili je delo imalo za posledicu trudnoću, učinilac će se kazniti zatvorom od pet do petnaest godina.

35 Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, („Sl. glasnik Republike Srbije – Međunarodni ugovori”, br. 12/13) <https://www.refworld.org/legal/agreements/coe/2011/en/79074>

4) Ako je usled dela iz st. 1. i 2. ovog člana nastupila smrt lica prema kojem je delo izvršeno ili je delo učinjeno prema detetu, učinilac će se kazniti zatvorom najmanje deset godina ili doživotnim zatvorom.

Kako se navodi u izveštaju GREVIO-a³⁶, **kriminalizacija silovanja još uvek nije u potpunosti usklađena sa zahtevima Istanbulske konvencije.**

Nadalje, u domaćem pravnom okviru nedostaju precizne definicije pojmova „nasilje prema ženama“ i „rodno zasnovano nasilje prema ženama“ koje bi bile usklađene sa Istanbulskom konvencijom³⁷.

Trenutne zakonske definicije različitih vrsta nasilja nisu rodno specifične, što pokazuje nedovoljno prepoznavanje činjenice da određeni oblici nasilja disproporcionalno pogađaju žene.

Vrhovno tužilaštvo je uvelo evidenciju za krivično delo nasilja u porodici, ali ne i za sva ostala krivična dela obuhvaćena Zakonom o sprečavanju nasilja u porodici. Pored toga, jasno se uočava da nije uspostavljen jedinstven i standardizovan sistem za prikupljanje, evidentiranje, praćenje i razmenu podataka o svim oblicima nasilja prema ženama i nasilja u porodici, uključujući i femicid³⁸. Podaci koje prikupljaju pojedine institucije (policija, tužilaštvo, zdravstvene ustanove i CSR) ne mogu se porediti jedni sa drugima **jer ne postoji centralna evidencija podataka**³⁹, što i dalje otežava praćenje ishoda pojedinačnih slučajeva vezanih za RZN i SN.

GREVIO⁴⁰ takođe ukazuje na nedostatak specijalizovanih usluga za žene, naročito centara za žrtve silovanja i seksualnog nasilja koji su ograničeni i nedostupni u većem delu zemlje. Republika Srbija još uvek nije obezbedila finansiranje CŽSN, a trenutne usluge pokrivaju ograničenu geografsku oblast.

36 Savet Evrope. (22. januar 2020). *Napori Vlade Srbije u borbi protiv nasilja prema ženama su pohvalni, ali potrebno je više*. Portal Saveta Evrope. <https://www.coe.int/en/web/portal/-/serbia-government-s-efforts-to-fight-violence-against-women-are-commendable-but-more-is-needed> (pristupljeno 5/7/2024)

37 Strategija za sprečavanje i borbu protiv rodno zasnovanog nasilja prema ženama i nasilja u porodici za period 2021–2025. godine („Sl. glasnik RS”, br. 47/2021) <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/47/1/reg> (pristupljeno 5/7/2024)

38 Ibid.

39 Stepanov, B. (2022). Nasilje u porodici: Šta nam podaci govore.

40 Ibid.

Silovanje (Član 178): Definiše se kao prinudu na obljudu ili sa njom izjednačen čin upotrebom sile ili pretnje. Kazne variraju od pet do dvanaest godina zatvora, uz povećanje u slučaju otežavajućih okolnosti poput teških telesnih povreda, izvršenja dela nad maloletnikom ili smrti žrtve.

Obljuba nad nemoćnim licem (Član 179): Odnosi se na iskorišćavanje lica koje nije sposobno za otpor zbog duševnog oboljenja, zaostalosti ili druge nemoći. Predviđene su kazne od pet do dvanaest godina zatvora, koje se povećavaju ako nastupe teške posledice kao što su telesne povrede ili smrt

Obljuba sa detetom (Član 180): Sankcioniše obljudu ili sa njom izjednačen čin sa detetom, sa kaznama od pet do dvanaest godina zatvora. Kazne su strože u slučaju teških telesnih povreda, trudnoće ili smrti deteta.

Obljuba zloupotrebom položaja (Član 181): Obuhvata zloupotrebu položaja radi navođenja na obljudu ili sa njom izjednačen čin lica koje je u odnosu podređenosti ili zavisnosti. Kazne se kreću od tri meseca do deset godina zatvora, zavisno od okolnosti i posledica.

Nedozvoljene polne radnje (Član 182): Odnosi se na izvršenje drugih polnih radnji pod određenim uslovima, sa kaznama od novčane kazne do deset godina zatvora, u zavisnosti od težine dela i nastalih posledica.

Polno uznemiravanje (Član 182a): Definiše se kao svako verbalno, neverbalno ili fizičko ponašanje koje predstavlja povredu dostojanstva lica u sferi polnog života, izaziva strah ili stvara neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje. Kazne se kreću od novčane kazne do tri godine zatvora, naročito ako je delo učinjeno prema maloletnom licu.

Podvođenje i omogućavanje vršenja polnog odnosa (Član 183): Sankcioniše podvođenje maloletnog lica ili omogućavanje vršenja obljudbe sa maloletnim licem, uz kazne od šest meseci do osam godina zatvora i novčane kazne.

Posredovanje u vršenju prostitucije (Član 184): Odnosi se na navođenje ili podsticanje na prostituciju, sa kaznama od šest meseci do deset godina zatvora i novčanim kaznama, posebno ako je delo izvršeno prema maloletnom licu

Prikazivanje, pribavljanje i posedovanje pornografskog materijala i iskorišćavanje maloletnog lica za pornografiju (Član 185): Sankcioniše aktivnosti vezane za dečiju pornografiju, uključujući proizvodnju, posedovanje i distribuciju, sa kaznama od novčane kazne do osam godina zatvora.

Navođenje deteta na prisustvovanje polnim radnjama (Član 185a): Odnosi se na navođenje deteta da prisustvuje polnim radnjama, sa kaznama od jedne do deset godina zatvora, naročito ako je upotrebljena sila ili pretnja.

Iskorišćavanje računarske mreže ili komunikacije drugim tehničkim sredstvima za izvršenje krivičnih dela protiv polne slobode prema maloletnom licu (Član 185b): Sankcioniše korišćenje interneta ili drugih komunikacionih sredstava za dogovaranje sastanaka sa maloletnicima u cilju izvršenja krivičnih dela protiv polne slobode, sa kaznama od šest meseci do osam godina zatvora i novčanim kaznama.

Porodični zakon⁴¹ predviđa hitne i dugoročne mere zaštite od nasilja u porodici, dok **Zakon o socijalnoj zaštiti**⁴² definiše vrstu i obim zaštite i usluga za žrtve nasilja u porodici.

Značajan pomak je napravljen 2016.godine usvajanjem **Zakona o sprečavanju nasilja u porodici** (ZSNP)⁴³. **Zakon u članu 6. određuje da su za sprečavanje nasilja u porodici i pružanje zaštite i podrške žrtvama nasilja u porodici i žrtvama krivičnih dela određenih ovim zakonom nadležni policija, javna tužilaštva, sudovi opšte nadležnosti i prekršajni sudovi, kao nadležni državni organi, i centri za socijalni rad, kao ustanove.**

Pored nadležnih državnih organa i centara za socijalni rad, u sprečavanju nasilja u porodici, preko davanja pomoći i obaveštavanja o nasilju, kao i pružanju podrške žrtvama nasilja učestvuju i druge ustanove u oblasti dečje, socijalne zaštite, obrazovanja, vaspitanja i zdravstva (u daljem tekstu: državni organi i ustanove nadležne za primenu ovog zakona), kao i tela za rodnu ravnopravnost na nivou lokalnih samouprava.

Podršku žrtvama nasilja u porodici i žrtvama krivičnih dela određenih ovim zakonom mogu da pruže i druga pravna i fizička lica i udruženja.

Prema ZSNP, multisektorska saradnja u slučajevima porodičnog nasilja sprovodi se kroz Grupe za koordinaciju i saradnju, kao i preko lica određenih za vezu (čl.24-27).

Član 4 ZSNP određuje da se ovaj zakon primenjuje se i na saradnju u sprečavanju nasilja u porodici u krivičnim postupcima koji se odnose na krivična dela: proganjanje (član 138a Krivičnog zakonika); silovanje (član 178. Krivičnog zakonika); obljuba nad nemoćnim licem (član 179. Krivičnog zakonika); obljuba nad detetom (član 180. Krivičnog zakonika); obljuba zloupotrebom položaja (član 181. Krivičnog zakonika); nedozvoljene polne radnje (član 182. Krivičnog zakonika); polno uznemiravanje (član 182a Krivičnog zakonika); podvođenje i omogućavanje vršenja polnog odnosa (član 183. Krivičnog zakonika); posredovanje u vršenju prostitucije (član 184. Krivičnog zakonika);

41 Porodični zakon, („Sl. glasnik RS”, br. 18/2005, 72/2011 - dr. zakon i 6/2015) https://www.paragraf.rs/propisi/porodicni_zakon.html (pristupljeno 5/7/2024)

42 Zakon o socijalnoj zaštiti, („Sl. glasnik RS”, br. 24/11 i 117/2022) https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_socijalnoj_zastiti.html (pristupljeno 5/7/2024)

43 Zakon o sprečavanju nasilja u porodici, (Sl. glasnik RS, br. 94/16). https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_sprecavanju_nasilja_u_porodici.html

prikazivanje, pribavljanje i posjedovanje pornografskog materijala i iskorišćavanje maloletnih lica za pornografiju (član 185. Krivičnog zakonika); navođenje deteta na prisustvovanje polnim radnjama (član 185a Krivičnog zakonika); zapuštanje i zlostavljanje maloletnog lica (član 193. Krivičnog zakonika); nasilje u porodici (član 194. Krivičnog zakonika); nedavanje izdržavanja (član 195. Krivičnog zakonika); kršenje porodičnih obaveza (član 196. Krivičnog zakonika); rodoskvruće (član 197. Krivičnog zakonika); trgovina ljudima (član 388. Krivičnog zakonika); druga krivična dela, ako je krivično delo posledica nasilja u porodici.

Ovaj zakon se primenjuje i na pružanje zaštite i podrške žrtvama krivičnih dela iz stava 1. Člana 4 ZSNP.

Nakon stupanja na snagu ZSNP koji je predvideo obavezne obuke, većina aktivnosti u vezi sa sprovođenjem obuka usmerena je na organe koji se bave slučajevima porodičnog nasilja, poput organa unutrašnjih poslova, javnih tužilaštava i sudova.

Zakon o sprečavanju nasilja u porodici u članu 13. definiše obavezu prijavljivanja nasilja. Ovaj zakon jasno definišu obaveze i mere koje se moraju preduzeti kako bi se obezbedila adekvatna zaštita i podrška žrtvama nasilja, kao i efikasna prevencija nasilja zasnovanog na polu i rodu.

Konačno, 2021.godine usvojen je **Zakon o rodnoj ravnopravnosti⁴⁴ (ZRR)** i **Nacionalna strategija za rodnu ravnopravnost 2021-2030⁴⁵**, sa akcionim planom za njenu implementaciju za period 2021-2025.

Zakon o rodnoj ravnopravnosti u delu VI Sprečavanje i suzbijanje rodno zasnovanog nasilja, reguliše zabranu nasilja na osnovu pola, polnih karakteristika, odnosno roda i nasilja prema ženama, reguliše posebne mere i programe, obavezu prijavljivanja nasilja, kao i opšte i specijalizovane usluge podrške.

Specijalizovane usluge podrške, u smislu ovog zakona, jesu: 1) pružanje u poverljivom obliku usluge SOS telefona za devojke i žene sa iskustvom rodno zasnovanog nasilja, koji pozivi se neće snimati niti na drugi način činiti dostupnim trećim licima, koju na teritoriji Republike Srbije u vidu besplatnog nacio-

44 Zakon o rodnoj ravnopravnosti, („Sl. glasnik RS“, br. 52/2021) <https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-rodnoj-ravnopravnosti.html> (pristupljeno 5/7/2024)

45 Strategija za rodnu ravnopravnost za period od 2021. do 2030. godine, („Sl. glasnik RS“, br. 103/2021) <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sqrs/vlada/strategija/2021/103/1> (pristupljeno 5/7/2024)

nalnog SOS telefona obezbeđuje i finansira nadležno ministarstvo za socijalnu zaštitu, a na teritoriji jedinice lokalne samouprave ili u upravnim okruzima nadležni organ ili organi autonomne pokrajine i jedinice lokalne samouprave; 2) obezbeđivanje sigurnog smeštaja ženama žrtvama nasilja i njihovoj deci u sigurnim kućama ili prihvatilištima, koji su besplatni za sve žene i njihovu decu bez obzira na njihovo mesto prebivališta ili boravišta i dostupni 24 časa, sedam dana u nedelji, prilagođeni potrebama žena žrtava nasilja; 3) obavljanje specijalističkih i sudskomedicinskih (forenzičkih) lekarskih i laboratorijskih pregleda i pružanje psihološke podrške, u skladu sa potrebama žrtava nasilja; 4) pružanje besplatne podrške žrtvama seksualnog nasilja, koji su dostupni 24 časa, sedam dana u nedelji, kao i pružanje kontraceptivne zaštite i zaštite od polno prenosivih bolesti i sudskomedicinskog pregleda; 5) sprovođenje programa specijalizovanih savetovališta za žrtve nasilja, prilagođenih individualnim potrebama žrtava nasilja uključujući i žrtve iz osetljivih društvenih grupa.

Specijalizovane usluge podrške moraju biti pristupačne svima i prilagođene individualnim potrebama žrtava nasilja, uključujući i žrtve iz osetljivih društvenih grupa.

Strategija za sprečavanje i borbu protiv rodno zasnovanog nasilja prema ženama i nasilja u porodici za period 2021-2025⁴⁶ je usvojena 2021 godine. U sklopu ove Strategije, mera 2.4. predviđa unapređenje specijalizovanih usluga za žene koje su preživele nasilje, obezbeđujući im besplatnu pravnu i medicinsku podršku, kao i pristup sigurnim kućama, centrima za podršku i SOS telefonima dostupnim 24/7. Navodi se da će usluge biti prilagođene ženama iz svih društvenih grupa, uključujući marginalizovane grupe.

Mera 3.1. se odnosi na obezbeđivanje pune, efikasne i delotvorne krivičnoppravne zaštite žena od rodno zasnovanog nasilja prema ženama i nasilja u porodici. Ova mera ima za cilj da ujednači definicije nasilja u porodici i kruga osoba koje se smatraju članovima porodice u svim relevantnim zakonima (Krivičnom zakonu, Porodičnom zakonu i Zakonu o sprečavanju nasilja u porodici). Na ovaj način osigurava se da zaštitu uživaju svi bivši supružnici i partneri, bez obzira na zajednički život ili decu, u skladu sa međunarodnim

⁴⁶ Strategija za sprečavanje i borbu protiv rodno zasnovanog nasilja prema ženama i nasilja u porodici za period 2021–2025. godine („Sl. glasnik RS”, br. 47/2021) <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/47/1/reg> (pristupljeno 5/7/2024)

standardima i potrebama koje istraživanja potvrđuju – nasilje u porodici može trajati i nakon završetka bračne ili vanbračne zajednice.

Dodatno, ovom merom se predlaže prebacivanje fokusa sa prinude na odsustvo slobodnog pristanka žrtve, čime bi se zaštita dodatno osnažila i uskladila sa Istanbulskom konvencijom. Takođe, predlaže se preispitivanje tretmana dela obljube nad nemoćnim licem, koje se često koristi za kvalifikaciju slučajeva silovanja žena sa invaliditetom, šaljući poruku da kršenje njihovog prava na autonomiju i seksualno odlučivanje ne predstavlja silovanje. Predloženo je da se „nemoć” prepozna kao kvalifikatorna okolnost za krivično delo silovanja i da kaznena politika bude ujednačena za sve oblike seksualnog nasilja.

Mera 4.2. ima za cilj jačanje uloge ženskih specijalizovanih NVO kao pružalaca specijalizovanih usluga i učesnika u kreiranju politika. Njihovo iskustvo i ekspertiza, posebno u pružanju usluga kao što su SOS telefoni, pravna podrška i centri za podršku, trebalo bi da budu priznati i uključeni u tela i radne grupe za kreiranje zakona i politika u ovoj oblasti. Ova mera predviđa i kontinuirano finansiranje ovih organizacija kako bi usluge podrške za žene žrtve nasilja bile dostupne i održive.

ZRR⁴⁷ u svojim odredbama detaljno uređuju mere za suzbijanje i sprečavanje svih oblika rodno zasnovanog nasilja i jasno se usklađuje sa međunarodnim okvirima pogotovo kada je reč o **specijalizovanim uslugama za žrtve nasilja**.

Prema članu 55 Zakona o rodnoj ravnopravnosti, specijalizovane usluge podrške uključuju:

1. Pružanje poverljivih SOS telefonskih usluga za devojke i žene sa iskustvom rodno zasnovanog nasilja, pri čemu se pozivi ne snimaju niti postaju dostupni trećim licima. Na teritoriji Republike Srbije ovu besplatnu nacionalnu SOS liniju obezbeđuje i finansira nadležno ministarstvo za socijalnu zaštitu, dok su na lokalnom nivou odgovorni organi autonomne pokrajine i jedinice lokalne samouprave;

47 U junu 2024. godine Ustavni sud Republike Srbije je privremeno obustavio primenu Zakona o rodnoj ravnopravnosti („Službeni glasnik RS”, br. 52/2021. Odluka Ustavnog suda Republike Srbije: Rešenje broj IY3-85/2021 od 28.6.2024. godine, doneto u Beogradu. Saopštenje Ustavnog suda o pokretanju postupka za ocenu ustavnosti: <https://ustavni.sud.rs/sednice-suda/saopstenja-sa-sednice-suda/saopstenje-sa-8-sednice-ustavnog-suda-odrzane>

2. Obezbeđivanje sigurnog smeštaja ženama žrtvama nasilja i njihovoj deci u sigurnim kućama ili prihvatilištima, koji su besplatni i dostupni 24 časa, sedam dana u nedelji, prilagođeni potrebama žena žrtava nasilja, bez obzira na mesto prebivališta;
3. Obavljanje specijalističkih i sudsko-medicinskih (forenzičkih) pregleda, kao i pružanje psihološke podrške u skladu sa potrebama žrtava;
4. Pružanje besplatne podrške žrtvama seksualnog nasilja, dostupne 24 časa, sedam dana u nedelji, uključujući kontraceptivnu zaštitu, zaštitu od polno prenosivih bolesti i sudsko-medicinske preglede;
5. Sprovođenje programa specijalizovanih savetovališta za žrtve nasilja, prilagođenih individualnim potrebama, uključujući i žrtve iz osetljivih društvenih grupa.

Osim zakona i strategija značajno je osvrnuti se i na opšte i posebne protokole koji regulišu postupanje i saradnju. Pre svega, **Opšti protokol o postupanju i multi-sektorskoj saradnji u situacijama rodno zasnovanog nasilja prema ženama i nasilja u porodici**⁴⁸ koji je usvojen 2024. godine i definiše funkcionisanje mehanizama odgovora na RZN i nasilje u porodici, sa posebnim naglaskom na multisektorsku saradnju u procesu zaštite od nasilja. Pored ovog, 2022. usvojen je **Opšti protokol za zaštitu dece od nasilja**⁴⁹ koji definiše više od 20 oblika nasilja prema deci, među kojima su fizičko i vršnjačko nasilje, nasilje u porodici, seksualno i digitalno nasilje, zloupotreba dečijeg rada i dečiji brak kao oblik nasilja kojim se grubo krše prava deteta. Opšti cilj ovog protokola jeste obezbeđivanje sistemske kontinuirane prevencije svih oblika nasilja nad decom i kreiranje efikasnih, inter sektorskih mera zaštite kada postoji sumnja ili saznanje o nasilju koje uključuje decu.

Osim Opštih protokola primenjuju se i posebni protokoli na sektorskom nivou i protokoli za postupanje nadležnih institucija koji saradnju između policije, pravosuđa, centara za socijalni rad i ženskih SŽ NVOu slučajevima nasilja.

48 Opšti protokol o postupanju i multisektorskoj saradnji u situacijama rodno zasnovanog nasilja prema ženama i nasilja u porodici. <https://www.mpravde.gov.rs/files/Закључак%20Владе%20о%20уцвајању%20општег%20протокола%2029.3.2024.pdf> (pristupljeno 13/10/2024).

49 Opšti protokol za zaštitu dece od zlostavljanja i zanemarivanja. https://www.paragraf.rs/propisi/opsti_protokol_za_zastitu_dece_od_zlostavljanja_i_zanemarivanja.html (pristupljeno 03/10/2024).

- **Poseban protokol Ministarstva zdravlja za zaštitu i postupanje sa ženama izloženim nasilju (2010)**⁵⁰, je instrument za prepoznavanje, evidentiranje i dokumentovanje rodno zasnovanog nasilja, s ciljem uključivanja zdravstvenih radnika i reakcije na planu detekcije, suzbijanja i prevencije ovog nepoželjnog društvenog fenomena.
- **Poseban protokol o postupanju policijskih službenika u slučajevima nasilja prema ženama u porodici i u partnerskim odnosima**⁵¹ (2013), ima za cilj da standardizuje postupanje policijskih službenika u slučajevima nasilja prema ženama u porodici i partnerskim odnosima, kao i specijalizacije određenih policijskih službenika koji će biti angažovani prilikom postupanja u ovim slučajevima.
- **Poseban protokol o postupanju centara za socijalni rad - organa starateljstva, u slučajevima nasilja prema ženama u porodici i u partnerskim odnosima**⁵² (2013), usvojen je s ciljem stvaranja sveukupne koordinacione uloge centara za socijalni rad u odgovoru na pojavu nasilja u porodici i partnerskim odnosima.
- **Poseban protokol za pravosuđe u slučajevima nasilja prema ženama u porodici i u partnerskim odnosima (2014)**⁵³, ima za cilj prepoznavanje, prevenciju i pružanje pravne i druge stručne pomoći ženama žrtvama nasilja u porodici i partnerskim odnosima.

1.4 Zakonske nadležnosti institucija i ustanova

1.4.1 Ministarstvo unutrašnjih poslova

Policija, u skladu sa Zakonom o policiji⁵⁴, ima ključnu ulogu u zaštiti i podršci

50 Poseban protokol Ministarstva zdravlja za zaštitu i postupanje sa ženama izloženim nasilju (2010). https://pravdeteta.ombudsman.org.rs/attachments/653_ProtokolMZRZSaZastitulPostupanjeSaZenamaKojieSulzozeneNasilju.pdf (pristupljeno 03/10/2024).

51 Poseban protokol o postupanju policijskih službenika u slučajevima nasilja prema ženama u porodici i u partnerskim odnosima https://www.paragraf.rs/propisi/posebni_protokol_o_postupanju_policijskih_sluzbenika_u_zastiti_maloletnih_lica_od_zlostavljanja_i_zanemarivanja.html (pristupljeno 03/10/2024).

52 Poseban protokol o postupanju centara za socijalni rad - organa starateljstva, u slučajevima nasilja prema ženama u porodici i u partnerskim odnosima <https://www.minrzs.gov.rs/sites/default/files/2018-11/Posebni%20protokol%20MRZSP%20nasilje%20u%20porodici.pdf> (pristupljeno 03/10/2024).

53 Poseban protokol za pravosuđe u slučajevima nasilja prema ženama u porodici i u partnerskim odnosima (2014), <https://hrcvr.org/wp-content/uploads/2020/09/Posebni-protokol-za-pravosu%C4%91e-u-slu%C4%8Dajevima-nasilja-nad-%C5%BEenama-u-porodici-i-partnerskim-odnosima..pdf> <https://www.minrzs.gov.rs/sites/default/files/201811/Posebni%20protokol%20MRZSP%20nasilje%20u%20porodici.pdf> (pristupljeno 03/10/2024).

54 Zakon o policiji, čl. 28 Postupanje policije u slučaju nasilja u porodici („Službeni glasnik RS”, br. 101/2016) https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_policiji.html (pristupljeno 5. 7. 2024).

žrtvama nasilja. Prema čl.28 ovog Zakona policijski službenici „dužni su da, u saradnji sa drugim nadležnim organima, odmah preduzmu potrebne mere i radnje u skladu sa zakonom, čijim vršenjem se sprečava odnosno zaustavlja nasilje koje za posledicu može da ima nanošenje telesnih povreda ili lišenje života⁵⁵“. Policija saraduje sa drugim institucijama, poput tužilaštva i centara za socijalni rad, kako bi omogućila koordinisani pristup u rešavanju slučajeva nasilja.

1.4.2 Uloga javnih tužilaštava

Javno tužilaštvo Republike Srbije čine Vrhovno javno tužilaštvo, apelaciona javna tužilaštva, viša javna tužilaštva, osnovna javna tužilaštva i javna tužilaštva posebne nadležnosti⁵⁶. Vrhovno javno tužilaštvo, kao najviša instanca, obavlja nadzornu i koordinacionu funkciju u radu nižih tužilaštava. **Osnovna javna tužilaštva** krivično gone učinioce krivičnih dela za koja je zaprećena kazna zatvora do 10 godina, a **viša javna tužilaštva** krivično gone učinioce krivičnih dela za koja je zaprećena kazna zatvora preko 10 godina kao druga zakonom predviđena krivična dela.⁵⁷

1.4.3 Centri za socijalni rad i ustanove socijalne zaštite.

Centri za socijalni rad, u skladu sa Zakonom o socijalnoj zaštiti⁵⁸, **pružaju širok spektar usluga podrške žrtvama porodičnog i rodno zasnovanog nasilja, uključujući seksualno nasilje**. To uključuje psihološku podršku, smeštaj u sigurne kuće, pravnu pomoć, ekonomsku podršku i pomoć u reintegraciji u društvo.

Ustanove socijalne zaštite osnivaju se radi ostvarivanja prava u oblasti socijalne zaštite i pružanja usluga socijalne zaštite utvrđenih ovim zakonom, kao i radi obavljanja razvojnih, savetodavnih, istraživačkih i drugih stručnih poslova u socijalnoj zaštiti i ostvarivanja drugog zakonom utvrđenog interesa⁵⁹.

55 Ibid.

56 Zakon o javnom tužilaštvu, čl.13 Vrste javnih tužilaštva („Službeni glasnik RS”, br. 10/2023) https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_javnom_tuzilastvu.html (pristupljeno 25/10/2024).

57 Dostupno na: <http://www.vrhovnoit.gov.rs/sr/organizacija/javno-tu%C5%BEila%C5%A1tvo-republike-srbije/uvodna-re%C4%8D-vrhovnog-javnog-tu%C5%BEioca> (pristupljeno 25/10/2024).

58 Zakon o socijalnoj zaštiti, („Službeni glasnik RS”, br. 24/2011, 110/2012 - dr. zakon, 93/2014 i 88/2019) https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_socijalnoj_zastiti.html (pristupljeno 5. 7. 2024).

59 Ibid. Čl.10

Prema članu 40. Zakona o socijalnoj zaštiti⁶⁰, usluge socijalne zaštite pode-
ljene su u sledeće grupe:

- 1) **usluge procene i planiranja** - procena stanja, potreba, snaga i rizi-
ka korisnika i drugih značajnih osoba u njegovom okruženju; procena
staratelja, hranitelja i usvojitelja; izrada individualnog ili porodičnog plana
pružanja usluga i mera pravne zaštite i drugih procena i planova;
- 2) **dnevne usluge u zajednici** - dnevni boravak; pomoć u kući; svratište i
druge usluge koje podržavaju boravak korisnika u porodici i neposrednom
okruženju;
- 3) **usluge podrške za samostalan život** - stanovanje uz podršku; personal-
na asistencija; obuka za samostalni život i druge vrste podrške neophodne
za aktivno učešće korisnika u društvu;
- 4) **savetodavno-terapijske i socijalno-edukativne usluge** - intenzivne uslu-
ge podrške porodici koja je u krizi; savetovanje i podrška roditelja, hrani-
telja i usvojitelja; podrška porodici koja se stara o svom detetu ili odraslom
članu porodice sa smetnjama u razvoju; održavanje porodičnih odnosa i
ponovno spajanje porodice; savetovanje i podrška u slučajevima nasilja;
porodična terapija; medijacija; SOS telefoni; aktivacija i druge savetodavne
i edukativne usluge i aktivnosti;
- 5) usluge smeštaja - smeštaj u srodničku, hraniteljsku ili drugu porodicu
za odrasle i starije; domski smeštaj; smeštaj u prihvatilište i druge vrste
smeštaja.

Za razliku od Zakona o rodnoj ravnopravnosti, gde su usluge vezane za
rodno zasnovano i porodično nasilje usklađene sa međunarodnim okvirom
(Istanbulskom konvencijom) u ovom Zakonu one nisu usklađene sa
međunarodnim okvirima i ne ukazuju na značaj specijalizovanih usluga za
žrtve rodno zasnovanog i porodičnog nasilja.

1.4.4 Sistem zdravstvene zaštite

Sistem zdravstvene zaštite, u skladu sa Zakonom o zdravstvenoj zaštite⁶¹
ima ključnu ulogu u pružanju podrške ženama koje su preživele seksualno

⁶⁰ Ibid. Čl.40.

⁶¹ Zakon o zdravstvenoj zaštiti, („Sl. glasnik RS”, br. 25/2019) https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_zdravstvenoj_zastiti.html

nasilje. Zdravstvene ustanove pružaju niz usluga, uključujući hitnu medicinsku pomoć, zdravstvene preglede, lečenje fizičkih i psihičkih posledica nasilja, kao i pružanje psihološke podrške.

Zakon o zdravstvenom osiguranju⁶² prepoznaje žrtve nasilja u porodici kao lica koja se smatraju osiguranicima i u slučaju kada ne ispunjavaju zakonom propisane uslove za sticanje svojstva osiguranika ili da budu osigurana kao članovi porodice. Prema Pravilniku o nomenklaturi zdravstvenih usluga na primarnom nivou zdravstvene zaštite⁶³ prepoznaje uslugu zbrinjavanja žrtve nasilja i pruža mogućnost za praćenje i analizu broja pruženih usluga.

Takođe postoji i poseban protokol Ministarstva zdravlja Republike Srbije za zaštitu i postupanje sa ženama koje su izložene nasilju koji je usmeren na položaj žene žrtve nasilja i prepoznaje da nasilje ne rezultira samo akutnim stanjima i povredama, već i nizom zdravstvenih stanja i bolesti koje nastaju kao posledica izloženosti žene nasilju⁶⁴.

1.4.5 Specijalizovane ženske nevladine organizacije

Specijalizovane ženske nevladine organizacije (SŽ NVO), u skladu sa Zakonom o socijalnoj zaštiti⁶⁵, **pružaju podršku žrtvama nasilja na lokalnom nivou** kroz specijalizovane usluge kao što su SOS telefoni, centri za žrtve seksualnog nasilja i sigurne kuće. Prema Pravilniku o bližim uslovima i standardima pružanja usluge socijalne zaštite⁶⁶ uslovi za licenciranje usluga uključuju specifične kriterijume vezane za infrastrukturu, organizaciju i osoblje.

Pored ovog pravilnika, značajno je pomenuti i Pravilnik o bližim uslovima i standardima za pružanje usluge SOS telefona za žene sa iskustvom nasilja⁶⁷

62 Zakon o zdravstvenom osiguranju, član 16. (Sl.Glasnik RS" br. 25/2019 i 92/2023) https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_zdravstvenom_osiguranju.html

63 Pravilnik o nomenklaturi zdravstvenih usluga na primarnom nivou zdravstvene zaštite („Službeni glasnik RS“, br. 70/2019, 42/2020 i 74/2021).

64 Posebni protokol Ministarstva zdravlja Republike Srbije za zaštitu i postupanje sa ženama koje su izložene nasilju. Dostupan na: https://pravdeteta.ombudsman.org.rs/attachments/653_ProtokolMZRSZaZastituPostupanjeSaZenamaKojesuIzlozeneNasilju.pdf

65 Zakon o socijalnoj zaštiti, („Sl. glasnik RS“, br. 24/11 i 117/2022) https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_socijalnoj_zastiti.html (pristupljeno 5/7/2024)

66 Pravilnik o bližim uslovima i standardima pružanja usluga socijalne zaštite („Sl. glasnik RS“, br. 42/2013, 89/2018 i 73/2019) (pristupljeno 5/7/2024)

67 Pravilnik o bližim uslovima i standardima za pružanje usluge SOS telefona za žene sa iskustvom nasilja („Sl. glasnik RS“, br. 93/2015 i 90/2020) http://demo.paragraf.rs/demo/combined/Old/t/2020_06/SG_090_2020_001.htm

kojim se propisuju se bliži uslovi i minimalni standardi za pružanje usluge SOS telefona ženama sa iskustvom rodno zasnovanog nasilja iz grupe savetodavno-terapijskih i socijalno-edukativnih usluga predviđenih Zakonom o socijalnoj zaštiti. Ovaj pravilnik ističe važnost pružanja anonimne i poverljive podrške, zasnovane na principima sigurnosti, osnaživanja i poštovanja ljudskog dostojanstva. Takođe, preciziraju se aktivnosti koje usluga obuhvata, kao što su informisanje, savetodavna podrška, procena rizika i upućivanje na druge relevantne službe. Pravilnik takođe naglašava neophodnost adekvatne obuke i stručnosti osoblja koje pruža uslugu, kao i važnost među sektorske saradnje u cilju pružanja sveobuhvatne pomoći ženama sa iskustvom nasilja.

Rad specijalizovanih ženskih nevladinih organizacija doprinosi osnaživanju žrtava, podizanju svesti o problemu seksualnog nasilja i promovisanju pozitivnih promena u društvu. **SŽ NVO često funkcionišu kao prvo mesto za podršku žrtvama i pružaju im sigurno okruženje za izražavanje i oporavak.** Značajno je napomenuti da su SŽ NVO koje pružaju usluge podrške umrežene sa ciljem zajedničkog rada na ovoj tematici.

Mreža Žene protiv nasilja

Mreža Žene protiv nasilja je nastala u kontinuitetu ženskog umrežavanja u Srbiji oko pitanja smanjenja nasilja prema ženama, 2005. godine, sa osnovnim ciljem osnaživanja i povezivanja specijalističkih ženskih organizacija koje pružaju usluge ženama koje su preživjele nasilje.⁶⁸

Mreža okuplja udruženja koja pružaju direktnu podršku ženama sa iskustvom nasilja u porodici ili se nasiljem prema ženama bave putem istraživanja, zaganjanja ženskih prava na život bez nasilja, edukacije, lobiranja ili na drugi način.

Mreža SOS Vojvodina

Tokom 2012. godine, formirana je mreža specijalizovanih organizacija za pomoć i podršku žrtvama nasilja pod nazivom Mreža SOS Vojvodina. Mreža je registrovana kao pravno lice 2017. godine i čini je pet organizacija

⁶⁸ U maju 2024. godine Mreža je registrovana kao pravno lice.

sa teritorije Vojvodine „Centar za podršku ženama“ (Kikinda), „...IZ KRUGA – VOJVODINA“ (Novi Sad) „SOS ženski centar“ (Novi Sad), „Udruženje Roma Novi Bečej – SOS telefon na jezicima nacionalnih manjina“ (Novi Bečej) i Zrenjaninski edukativni centar (Zrenjanin).

Mreža SOS Vojvodina pruža usluge iz četvrte grupe socijalnih usluga u skladu sa Zakonom o socijalnoj zaštiti Republike Srbije – savetodavno-terapijske i socijalno-edukativne usluge koje podrazumevaju, između ostalog, savetovanje i podršku u slučajevima nasilja, usluge SOS telefona, aktivacija i druge savetodavne i edukativne usluge i aktivnosti. Mreža SOS Vojvodina je licencirani pružalac usluge SOS telefona.⁶⁹

Centri za žrtve seksualnog nasilja u Vojvodini

Prema Istanbulskoj konvenciji, država je dužna da obezbedi otvaranje adekvatnog broja kriznih centara namenjenih žrtvama seksualnog nasilja (CŽSN), kako bi im bila dostupne usluge lekarskog i laboratorijskog pregleda, podrška u slučaju traume i savetovanje (član 25).

U Srbiji, u skladu sa Istanbulskom konvencijom, trenutno funkcioniše pet Centara za žrtve seksualnog nasilja. Ovi centri funkcionišu u okviru četiri zdravstvene ustanove u Autonomnoj pokrajini Vojvodini: Opšta bolnica Kikinda, Opšta bolnica „Đorđe Joanović“ u Zrenjaninu, Opšta bolnica Sremska Mitrovica i Opšta bolnica Vrbas. Pored toga, jedan centar se nalazi u okviru Univerzitetskog kliničkog centra Vojvodine na Klinici za ginekologiju i akušerstvo u Novom Sadu.⁷⁰ U novembru 2024. godine, CSR je osnovao peti Centar za žrtve seksualnog nasilja (CŽSN) u AP Vojvodini, u GH Vrbas, koji omogućava veći pokrivenost i dostupnost usluga podrške za više žena i devojčica u Vojvodini, pokrivajući okruge Severne i Centralne Bačke, kroz projekat EIDHR „Korak napred – Unapređenje usluga za žrtve seksualnog nasilja u Vojvodini“. Ovi centri pružaju integrisane usluge koje uključuju medicinsku pomoć, sudsko-medicinske preglede i psihosocijalnu podršku.

Centri za žrtve seksualnog nasilja (CŽSN) osnovani su 2016. godine i pružaju specijalizovanu uslugu podrške koja je jedinstvena u Republici Srbiji i postoji

⁶⁹ Broj licence: 366 od 19.03.2018.

⁷⁰ Centar za žrtve seksualnog nasilja u okviru Opšte bolnice u Vrbasu počeo je sa radom u novembru 2024. godine, dok ostali centri funkcionišu od 2016. godine.

samo na teritoriji AP Vojvodine. Ne postoji nijedna druga institucija ili ženska organizacija koja pruža sličnu uslugu u Srbiji. Njihovo osnivanje predviđeno je Istanbulskom konvencijom, kao i Odlukom o Programu zaštite žena od nasilja u porodici i partnerskim odnosima i drugih oblika nasilja prema ženama u AP Vojvodini od 2023. do 2026. godine, kao jedna od mera za prevenciju nasilja i omogućava ženama i devojkicama da prevaziđu traumu seksualnog nasilja i nastave život bez iskustva nasilja.

CŽSN funkcionišu u skladu sa principima i standardima utvrđenim Istanbulskom konvencijom i dostupni su svim ženama koje su doživele seksualno nasilje, 24 sata, 7 dana u nedelji. Centar za podršku ženama je potpisao Memorandum o razumevanju i sporazume o saradnji sa ovih pet zdravstvenih ustanova radi upravljanja funkcionisanjem CŽSN i pružanja psihosocijalne podrške žrtvama seksualnog nasilja, dok su zdravstvene ustanove razvile interne procedure i formirale radne grupe za praćenje sprovođenja utvrđenih procedura u pružanju usluga podrške.

CŽSN pružaju sveobuhvatnu podršku ženama žrtvama seksualnog nasilja (medicinsku/forenzičku, savetodavnu i psihosocijalnu podršku). Medicinsku podršku pružaju zdravstveni radnici iz bolnica, dok savetnice za pružanje psihološke i psihosocijalne podrške angažuje nevladina organizacija (Centar za podršku ženama). Specijalizovane usluge podrške koje se pružaju u CŽSN uključuju psihološku podršku - kriznu intervenciju u roku od 72 sata, kao i produženu psihološku i psihosocijalnu podršku.

2

**RASPROSTRANJENOST
I KARAKTERISTIKE**
SEKSUALNOG NASILJA
U SRBIJI

2

2

RASPROSTRANJENOST I KARAKTERISTIKE SEKSUALNOG NASILJA U SRBIJI

Seksualno nasilje predstavlja ozbiljan društveni problem koji utiče na sve aspekte života žrtava, uključujući fizičko i mentalno zdravlje, socijalnu integraciju i ekonomsku stabilnost. Doživljeno nasilje ne prouzrokuje samo fizičke posledice, već kao posledicu ima dugotrajne posledice psihičke prirode.⁷¹

Nasilje prema ženama pogađa žene svih uzrasta, bez obzira na visinu ličnih primanja i žene iz svih delova zemlje⁷². Prema izveštaju Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS) iz 2019. godine saznajemo da je u Srbiji **više od polovine anketiranih žena starijih od 15 godina doživelo neki oblik rodno zasnovanog nasilja, dok je skoro trećina doživela seksualno uznemiravanje.**⁷³

„Istraživanje o rodno zasnovanom nasilju i drugim oblicima međuljudskog nasilja“ iz 2021.godine⁷⁴ pokazuje da je čak 22% žena nakon navršene 15. godine doživelo fizičko i/ili seksualno nasilje u vezi ili van nje, a 11% žena suoči se sa uhođenjem. **Ovi podaci ukazuju na visok nivo nasilja kojem su žene izložene u različitim fazama života i društvenim kontekstima.**

71 Republički zavod za statistiku (2022) Žena žrtva nasilja iz ugla statistike. Dostupno na: <https://www.stat.gov.rs/media/358199/g20226007.pdf> (pristupljeno 5. 7. 2024).

72 Babović, M., & Reljanović, M. (2019). Istraživanje o dobrobiti i bezbednosti žena: Izveštaj za Srbiju. OEBS. Dostupno na: <https://www.osce.org/files/f/documents/d/5/473256.pdf> (pristupljeno 5. 7. 2024).

73 Ibid.

74 Babović, M. (2022). Kvalitet života i bezbednost žena. Republički zavod z statistiku Srbije. <https://publikacije.stat.gov.rs/G2022/Pdf/G20226006.pdf> (pristupljeno 5. 7. 2024).

S druge strane, istraživanje o bezbednosti i kvalitetu života žena⁷⁵ pokazuje da **je seksualno uznemiravanje na radnom mestu u Srbiji češće od partnerskog i ne partnerskog seksualnog nasilja**. Najčešći oblik uznemiravanja je neprimereno ili bestidno gledanje, koje je iskusila svaka treća žena (33,2%)⁷⁶. Nepristojne šale sa seksualnim sadržajem i uvredljivi komentari o telu ili privatnom životu doživelo je 22,1% žena, dok je neprikladne sugestije za izlazak iskusilo 19,2% žena⁷⁷.

Kada je reč o devojkama mlađim od 15 godina, „Studija o zlostavljanju i zanemarivanju dece u Srbiji“ otkriva da je **8,49% dece uzrasta od 11 do 16 godina navelo da ima najmanje jedno iskustvo seksualnog nasilja, dok je 10,8% iskusilo neki oblik seksualnog nasilja tokom života**⁷⁸.

U Republici Srbiji se svake godine povećava broj prijavljenih slučajeva nasilja u porodici⁷⁹. Jedna od ključnih prepreka za prijavljivanje nasilja, koja je identifikovana u OEBS-ovom kvalitativnom i kvantitativnom istraživanju o nasilju prema ženama sprovedenom u Srbiji u proleće/leto 2018. godine⁸⁰, bila je sramota pogotovo ako je u pitanju nasilje u porodici i braku. Pored sramote žene su navodile ekonomsku zavisnost, strah od osvete i nepoverenje nadležnih službi kao glavne prepreke u prijavljivanju nasilja⁸¹. Dodatno, **u manjim gradovima su se plašile da će počinitelj izbeći odgovornost za nasilje jer je dobro povezan sa pojedincima u nadležnim institucijama**⁸².

Stopa prijavljivanja nasilja prema ženama još uvek je niska: samo 25% žena koje su trpele nasilje od strane bivšeg partnera prijavilo je nasilje policiji, 18% onih koje su doživele proganjanje, i svega 3% žena prijavilo je policiji seksualno uznemiravanje⁸³.

Situacija je pogotovo zabrinjavajuća kada je reč o ranjivim grupama žena, kao što su Romkinje, žene sa invaliditetom i žene sa sela. Konkretno, u

75 Ibid.

76 Ibid.

77 Ibid.

78 UNICEF. (2021). Research on Adverse Childhood Experiences in Serbia (ACE). Dostupno na: <https://www.unicef.org/serbia/en/research-adverse-childhood-experiences-serbia-ace> (pristupljeno 5. 7. 2024).

79 Stepanov, B. (2022). Nasilje u porodici: Šta nam podaci govore. UNDP. Dostupno na: <https://www.undp.org/sr/serbia/publications/nasilje-u-porodici-sta-govore-podaci> (pristupljeno 5. 7. 2024).

80 OEBS, Istraživanje o dobrobiti i bezbednosti žena: Izveštaj za Srbiju, 2019. Dostupno na: https://www.osce.org/files/f/ documents/7/5/419756_1.pdf (pristupljeno 5. 7. 2024).

81 Ibid.

82 Ibid.

83 Ibid.

Srbiji su retka istraživanja o nasilju prema Romkinjama.⁸⁴ Izveštaj iz senke odboru GREVIO NVO Bibija o rasprostranjenosti nasilja prema Romkinjama, iz 2017. godine, pokazuje da je **nasilje prema Romkinjama u porodičnim i partnerskim odnosima ozbiljan društveni problem**⁸⁵. Od ukupnog broja ispitanih žena, 91,9% je bilo izloženo nekom obliku fizičkog i/ili seksualnog nasilja nakon navršene 18. godine⁸⁶. Iz istog izveštaja saznajemo da se tek 27,6% ispitanih Romkinja okrenulo nekoj instituciji ili organizaciji za pomoć odmah nakon poslednjeg čina nasilja koji je počinjen nad njima, dok je samo 8,8% Romkinja prvo obavestilo policiju nakon što je počinjeno nasilje nad njima⁸⁷.

U većini slučajeva Romkinje nisu prijavile nasilje policiji zbog nekoliko ključnih faktora: plašile su se daljeg nasilja (34,9%); bilo ih je sramota (31,5%); mislile su da zlostavljanje nije dovoljno ozbiljno da bi se opravdalo pozivanje policije (14,4 odsto) nisu verovala da će policija pomoći Romkinjama (5 odsto); i iz iskustva znaju da policija ne bi pomogla (3%)⁸⁸.

Žene sa invaliditetom su, u poređenju sa ženama bez invaliditeta, **natprosečno izložene nasilju, zlostavljanju i zanemarivanju**⁸⁹. Žene sa intelektualnim i mentalnim invaliditetom suočavaju se sa mnogo većim rizikom da postanu žrtve seksualnog nasilja od žena bez invaliditeta i žena sa fizičkim invaliditetom⁹⁰. Rizik se dodatno povećava od trenutka kada se žena smesti u rezidencijalnu instituciju⁹¹.

Zabrinjavajući su i podaci da **više od polovine zdravstvenih radnika nije poznato sa svojom zakonskom obavezom da vodi pisane izveštaje i evidencije o slučajevima RZN**⁹². Pružaoci zdravstvenih usluga su u zakonskoj obavezi da vode evidenciju i izveštaje o sumnji na slučajeve RZN, ali većina radnika nije poznata sa tom obavezom. Svaki četvrti pružalac zdra-

84 Romski ženski centar Bibija. (2017). Monitoring javnih politika: efekti Dekade Roma na položaj Romkinja u Republici Srbiji. Dostupno na: https://www.bibija.org.rs/wp-content/uploads/2021/02/Prelom_BOS1-1.pdf (pristupljeno 5. 7. 2024).

85 Ženski prostor i Romski ženski centar Bibija. (2018). Izveštaj iz senke odboru GREVIO – Nasilje nad Romkinjama u Republici Srbiji. Beograd. Dostupno na: <https://www.bibija.org.rs/publikacije/2023/01/17/shadow-report-to-the-grevio-committee-violence-against-roma-women-in-the-republic-of-serbia/> (pristupljeno 5. 7. 2024).

86 Ženski prostor i Romski ženski centar Bibija. (2018). Izveštaj iz senke odboru GREVIO – Nasilje nad Romkinjama u Republici Srbiji.

87 Ibid.

88 Ibid.

89 Strategija za sprečavanje i borbu protiv rodno zasnovanog nasilja prema ženama i nasilja u porodici za period 2012-2025. godine ("Službeni glasnik RS" br. 47/2021.) <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/47/1/reg> (pristupljeno 5/7/2024)

90 Ibid.

91 Ibid.

92 Ibid.

vstvenih usluga nikada nije zabeležio izveštaje pacijenata o izloženosti nasilju u svojim dosijeima pacijenata, dok svaki treći zdravstveni radnik nikada nije dokumentovao fizičke povrede u svojim dosijeima⁹³.

Zdravstveni radnici/ce još uvek nisu u dovoljnoj meri uključeni u prevenciju i suzbijanje RZN/SN, uprkos edukacijama o prepoznavanju i adekvatnom dokumentovanju nasilja⁹⁴. Obuke za zdravstvene radnike/ce i saradnike/ce sprovode zdravstvene ustanove kroz akreditovane programe u okviru kontinuirane edukacije, ali ne postoje javno dostupni podaci o broju ovih programa⁹⁵.

Ne postoji objedinjena i javno dostupna evidencija o broju polaznika obuka. Nevladine organizacije, poput Centra za podršku ženama, sprovode akreditovane edukacije. Konkretno, CPŽ sprovodi sledeće obuke: „Praktična primena procedure rada sa decom žrtvama seksualnog zlostavljanja“ (akreditovana kod Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja br.002087997/12 2024), „Uloga i postupanje Centra za socijalni rad prilikom prijave sumnje na seksualno zlostavljanje dece i prilikom kriznih intervencija“ (akreditovana kod Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja br. 000299833/1 2023), „Korak napred – Program obuke za rad na SOS telefonu za žene sa iskustvom nasilja“, „Program obuke - Primena novog Opšteg protokola o postupanju i multisektorskoj saradnji u situacijama rodno zasnovanog nasilja prema ženama i porodičnog nasilja“, „Program edukacije zdravstvenih radnika“ (akreditovna kod Lekarske komore Srbije br. 153-02-00118/2023-01), „Edukacija za zdravstvene radnike – nacionalni kurs I kategorije (akreditovana kod Lekarske komore Srbije br. 153-02-00131/2025-01)“⁹⁶.

93 Ibid.

94 Strategija za sprečavanje i borbu protiv rodno zasnovanog nasilja prema ženama i nasilja u porodici za period 2021–2025. godine („Sl. glasnik RS“, br. 47/2021) <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sqrs/vlada/strategija/2021/47/1/reg> (pristupljeno 5/7/2024)

95 Ibid.

96 Centar za podršku ženama <https://www.cpz.rs/>

3

**METODOLOGIJA
ISTRAŽIVANJA**

3

3

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Istraživanje *"Mapiranje dostupnosti usluga podrške žrtvama seksualnog nasilja i iskustvo žena u korišćenju usluga u Srbij"* je sprovedeno u nekoliko faza u periodu od maja do septembra 2024.godine. **U prvoj (pripreмноj) fazi** pregledani su svi relevantni dokumenti i dostupni podaci kako bi istraživački tim bolje razumeo trenutnu situaciju kada je reč o dostupnosti usluga podrške. Zatim, na osnovu rezultata **desk pregleda**, druga **kvantitativna faza istraživanja** koja se sastojala iz dve komponente.

Prva komponenta je uključivala analizu statističkih podataka iz zvaničnih izvora, kao što su godišnju izveštaji Ministarstva unutrašnjih poslova, Vrhovnog javnog tužilaštva, Republičkog zavoda za socijalnu zaštitu, ali i SŽ NVO koji pružaju specijalizovane usluge podrške ženama i devojkama žrtvama RZN/SN nasilja.

Druga komponenta je predstavljala analizu podataka dobijenih putem onlajn upitnika distribuiranog prethodno mapiranim NVO, članicama Mreže žena protiv nasilja, Mreže SOS Vojvodina i centrima za socijalni rad sa teritorije cele Srbije. Mapirane ustanove i organizacije su anketirane o različitim aspektima rada i načinima pružanja usluga podrške ženama sa iskustvom seksualnog nasilja. Kriterijum selekcije bio je da ove organizacije i institucije pružaju direktnu podršku ženama sa iskustvom seksualnog nasilja.

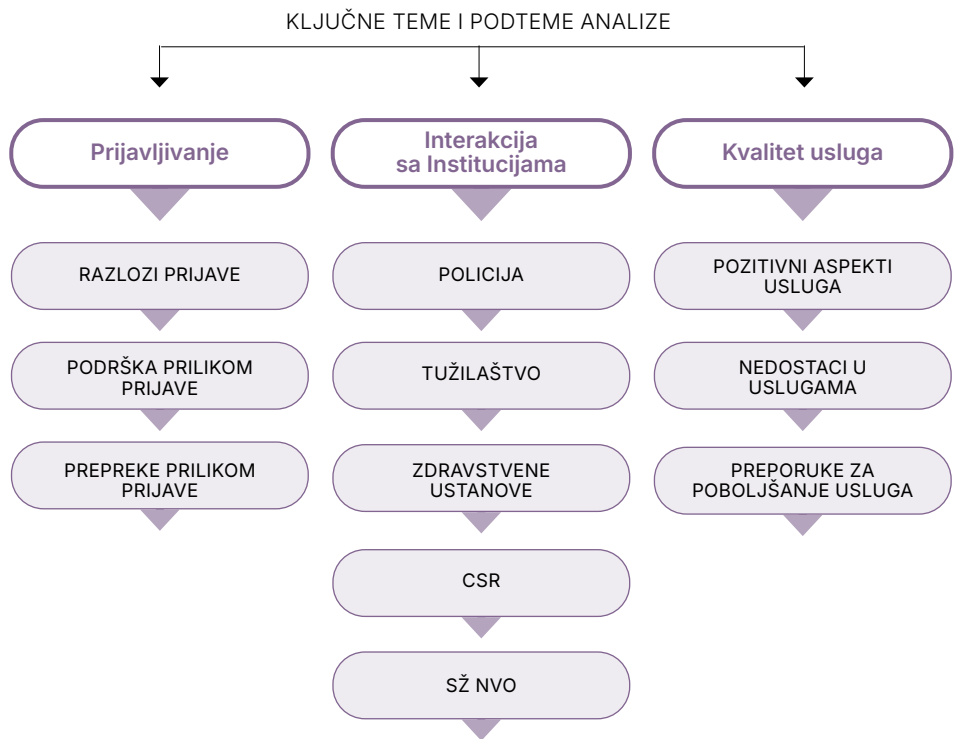
Ova komponenta je imala dvojak cilj. Pored uvida o kvalitetu i dostupnosti usluga podrške koju pružaju ove organizacije, **anketa je poslužila kao mehanizam izbora sagovornica za poslednju fazu istraživanja** – kvalitativnu analizu dubinskih intervju sa ženama i devojkama koje su prijavile seksualno nasilje i zatražile podršku SŽ NVO.

Upitnik je distribuiran, putem platforme Survey Monkey, na adrese ukupno 25 SŽ NVO, članicama Mreže Žene protiv nasilja i Mreže SOS VOjvodina, od kojih je 13 popunilo upitnik. Osim toga, upitnik je poslat i na 13 ustanova (centri za socijalni rad i centri za pružanje usluga socijalne zaštite) koje pružaju usluge prihvatilišta za žene žrtve nasilja, a od kojih je na upitnik odgovorilo 6.

Treća i istovremeno i ključna komponenta istraživanja je bilo kvalitativno istraživanje koje je imalo za cilj da pruži detaljniju sliku o uslugama dostupnim žrtvama seksualnog nasilja iz perspektive žena i devojaka koje su prijavile SN. Ova faza istraživanja je podrazumevala sprovođenje dubinskih intervju sa ženama i devojkama iz različitih delova Srbije koje su prijavile seksualno nasilje i bile voljne da podele svoja iskustva.

Sve sagovornice su doživele i prijavile seksualno nasilje, a njihova iskustva pružaju značajan uvid u izazove i prepreke sa kojima su se suočile tokom i nakon procesa prijavljivanja. Intervjui su obavljani po najvišim etičkim standardima. Obezbeđena je anonimnost svih sagovornica i poverljivost podataka dobijenih tokom intervju, te je otklonjen svaki rizik od nenamernog otkrivanja ličnih podataka o sagovornicama. Kako bi se izbegla retraumatizacija sagovornica, intervju su vodile savetnice iz SŽ NVO koje su i prethodno bile u kontaktu sa sagovornicama i pružale im podršku.

SeConS tim je održao radionicu za savetnice o vođenju intervju i pravilnom popunjavanju beleški. Analiza građe je omogućila identifikaciju ključnih obrazaca i tema u iskustvima sagovornica. Tematska analiza je korišćena kako bi se obradila iskustva žena koje su prijavile seksualno nasilje. Izdvojene su tri ključne teme i nekoliko podtema (vidi sliku 2).

Slika 2 Ključne teme i podteme analize

Kvalitativna analiza je zasnovana na deset dubinskih intervju sa ženama i devojkama iz Vojvodine i Beograda, različitih starosnih dobi i socijalnih pozadina, uključujući studentkinje, zaposlene i nezaposlene žene, žene iz urbanih i ruralnih sredina. Najmlađa sagovornica je imala 17 godina, dok najstarija žena, koja je podelila svoja iskustva prijavljivanja, ima 41 godinu. Polovina sagovornica dolazi iz urbanih sredina (Beograd, Novi Sad i dva grada u Vojvodini), a druga polovina iz ruralnih sredina u okolini Beograda i Vojvodine. Jedna sagovornica je majka šestoro dece, dok je jedna sagovornica starija maloletnica i pripadnica romske nacionalnosti. Iako se prema podacima među žrtvama nalaze i žene drugih karakteristika, na žalost u uzorku se nišu našle e osobe sa invaliditetom. Sagovornice su ušle u uzorak tako što su bile otvorene i spremne da govore.

Tabela 1: Anonimizovana lista učesnica u kvalitativnom istraživanju

PSEUDONIM	STAROST	SOCIO-EKONOMSKI STATUS	INSTITUCIJA I MESTO PRIJAVE SN
Mara	21 godina	Studentkinja sa sela sa iskustvom porodičnog nasilja (transgeneracijsko nasilje)	Zdravstvena ustanova u manjem mestu u Vojvodini
Teodora	21 godina	Studentkinja iz manjeg grada u Vojvodini.	Policija u Novom Sadu.
Sanja	23 godine	Studentkinja master studija iz Novog Sada	Urgentni centar u Novom Sadu
Ana	17 godina	Učenica iz ruralne sredine. Pripadnica Romske zajednice sa iskustvom seksualnog nasilja u porodici.	Obrazovna institucija koju devojka pohađa u manjem mestu u Vojvodini.
Svetlana	44 godine	Fakultetski obrazovana, nezaposlena iz Novog Sada	Dom zdravlja Novi Sad
Gorica	28 godina	Apsolventkinja, frilenserka iz sela kraj Beograda	Policijskoj upravi u Beogradu
Miroslava	41 godina	Nezaposlena, majka šestoro dece iz Smedereva	Policijska uprava u Velikoj Plani
Andelija	33 godine	Fakultetski obrazovana, zaposlena iz Beograda	Policijskoj upravi u Beogradu
Zorana	27 godina	Zaposlena iz Beograda, boravila u domu za decu bez roditeljskog staranja, narušeni porodični odnosi.	Bolnica u Beogradu
Tanja	23 godine	Zaposlena iz Beograda, bila u domu za decu bez roditeljskog staranja i u hraniteljskoj porodici, istorijat porodičnog nasilja	Policijska uprava u Beogradu

4

PREDSTAVLJANJE I ANALIZA **KVANTITATIVNIH NALAZA**

4

- 4.1 Statistički podaci
- 4.2 Podaci onlajn anketnog istraživanja
- 4.3 Podaci onlajn anketnog istraživanja
– CSR i Centri za pružanje usluge
socijalne zaštite

4

PREDSTAVLJANJE I ANALIZA KVANTITATIVNIH NALAZA

4.1 Statistički podaci

Tokom izrade ove studije podneti su zahtevi za pristup informacijama od javnog značaja u vezi sa slučajevima seksualnog nasilja za period od prethodne tri godine (2021–2023). Zahtevi su upućeni institucijama koje su nadležne za zaštitu i podršku žrtvama seksualnog nasilja:

- **Ministarstvo unutrašnjih poslova** (Direkcija policije, Uprava za analitiku): Zatraženi su podaci o broju prijava za krivična dela: silovanje (čl. 178 KZ), obljuba nad nemoćnim licem (čl. 179 KZ), obljuba nad detetom (čl. 180 KZ), obljuba zloupotrebom službenog položaja (čl. 181 KZ), nedozvoljene polne radnje (čl. 182 KZ), polno uznemiravanje (čl. 182a KZ) i podvođenje i omogućavanje vršenja polnog odnosa (čl. 183 KZ). Podaci su traženi za teritoriju Republike Srbije, sa klasifikacijom prema polu žrtve, odnosu između žrtve i učinioca i starosnoj dobi žrtve, međutim Ministarstvo ne raspolaže dokumentom u kom su sadržani podaci o odnosu žrtve i učinioca, kao ni starosne dobi žrtve.
- **Republički zavod za socijalnu zaštitu**: Zatraženi su podaci o broju prijavljenih slučajeva seksualnog nasilja u ustanovama socijalne zaštite za 2021, 2022. i 2023. godinu, sa detaljnim razvrstavanjem prema polu žrtve, odnosu žrtve i učinioca i starosnoj dobi žrtve.

- **Vrhovno javno tužilaštvo:** Zahtevani su podaci o broju podignutih optužnica za krivična dela silovanje (čl. 178 KZ), obljava nad nemoćnim licem (čl. 179 KZ), obljava nad detetom (čl. 180 KZ), obljava zloupotrebom službenog položaja (čl. 181 KZ), nedozvoljene polne radnje (čl. 182 KZ), polno uznemiravanje (čl. 182a KZ) i podvođenje i omogućavanje vršenja polnog odnosa (čl. 183 KZ), sa razvrstavanjem prema polu žrtve, odnosu žrtve i učinioca, kao i prema starosnoj dobi žrtve.

4.1.1 Ministarstvo unutrašnjih poslova

Prema podacima kojima raspolaže MUP za specifična krivična dela vezana za seksualno nasilje (silovanje, obljava, nedozvoljene polne radnje, polno uznemiravanje i podvođenje) u protekle tri godine (2021-2023.), vidimo (tabela 2. i 3.) da je **ukupno bilo 151 prijavljenih svršenih dela silovanja i 40 prijavljenih dela u pokušaju** od toga najveći procenat oštećenih lica čine žene (88.39%).

Najčešće prijavljeno krivično delo je polno uznemiravanje, koje je u protekle tri godine prijavljeno policiji 365 puta, pri čemu su žrtve većinski ponovo bile žene (84.6%).

Ukupno su 62 prijavljena slučaja obljuje nad nemoćnim licem i obljuje sa detetom za prethodne tri godine. Procenat osoba ženskog pola koje su prijavile obljudu nad nemoćnim licem i obljudu sa detetom je čak 96.77%. Dok je za podvođenje i omogućavanje vršenja polnog odnosa bilo svega dve prijave i to 2021.godine, a žrtve su bile žene.

Tabela 2: Broj krivičnih prijava za krivična dela Protiv polne slobode u periodu od 2021. do 2023. godine na teritoriji Republike Srbije

Krivično delo	2021	2022	2023	Ukupno
Silovanje: Svršeno delo	46	54	51	151
Silovanje: Delo u pokušaju	12	17	11	40
Obljava nad nemoćnim licem	3	10	9	22
Obljava sa detetom	54	36	25	115

Obljuba zloupotrebom položaja	8	5	0	13
Nedozvoljene polne radnje	130	114	121	365
Polno uznemiravanje	355	242	271	868
Podvođenje i omogućavanje vršenja polnog odnosa	2	0	0	2

U periodu od 2021. do 2023. godine, zabeležena su različita krivična dela koja se odnose na različite oblike seksualnog nasilja. Ukupno je registrovan 151 slučaj svršenog dela silovanja, pri čemu je broj prijavljenih slučajeva varirao iz godine u godinu, sa 46 slučajeva u 2021. godini, 54 u 2022. godini i 51 u 2023. godini. Pokušaji silovanja su takođe prisutni, sa ukupno 40 prijavljenih slučajeva u trogodišnjem periodu.

U periodu od 2021. do 2023. godine, zabeležena su različita krivična dela koja se odnose na različite oblike seksualnog nasilja. Ukupno je registrovan 151 slučaj svršenog dela silovanja, pri čemu je broj prijavljenih slučajeva varirao iz godine u godinu, sa 46 slučajeva u 2021. godini, 54 u 2022. godini i 51 u 2023. godini. Pokušaji silovanja su takođe prisutni, sa ukupno 40 prijavljenih slučajeva u trogodišnjem periodu.

Krivično delo obljava nad nemoćnim licem zabeležena je u 22 slučaja, dok je obljava sa detetom, koja uključuje težak oblik zloupotrebe, prijavljena u 115 slučajeva. Krivično delo obljuje zloupotrebom položaja zabeleženo je 13 puta, s tim da je u 2023. godini zabeležen značajan pad ovih slučajeva.

Nedozvoljene polne radnje su jedan od najprisutnijih oblika seksualnog nasilja, sa 365 prijavljenih slučajeva tokom pomenutog perioda, dok je polno uznemiravanje zabeleženo čak 868 puta, što ga čini najčešće prijavljenim krivičnim delom.

Krivično delo podvođenje i omogućavanje vršenja polnog odnosa prijavljeno je samo dva puta, oba slučaja zabeležena u 2021. godini.

Ovi podaci ukazuju na kontinuiranu prisutnost različitih oblika krivičnih dela u vezi sa seksualnim nasiljem u Srbiji, s jasnim trendom prisutnosti polnog uznemiravanja kao najčešće prijavljivog dela.

Tabela 3: Broj oštećenih lica za krivična dela protiv polne slobode, razvrstani prema polu u periodu od 2021. do 2023. godine na teritoriji Republike Srbije

Krivično delo	Pol	2021	2022	2023	Ukupno
Silovanje: Svršeno delo	M	6	6	6	18
	Ž	43	49	45	137
Silovanje: Delo u pokušaju	M	1	0	0	1
	Ž	11	17	11	39
Obljuba nad nemoćnim licem	M	0	1	0	1
	Ž	3	9	9	21
Obljuba sa detetom	M	3	1	1	5
	Ž	51	34	25	110
Obljuba zloupotrebom položaja	M	1	0	0	1
	Ž	8	5	0	13
Nedozvoljene polne radnje	M	12	18	35	65
	Ž	135	126	96	357
Polno uznemiravanje	M	20	21	26	67
	Ž	387	279	326	992
Podvođenje i omogućavanje vršenja polnog odnosa	M	0	0	0	0
	Ž	2	0	0	2

Podaci za period od 2021. do 2023. godine pokazuju da žene u velikoj meri čine većinu oštećenih lica. Najveći broj prijava zabeležen je za dela polnog uznemiravanja, gde je ukupan broj oštećenih žena 992, sa blagim oscilacija-

ma godišnje, dok je broj prijavljenih muškaraca iznosio 67, uz blagi rast tokom godina. Takođe, silovanje, bilo kao svršeno delo ili pokušaj, beleži značajno veći broj prijava žena (ukupno 94 za svršeno delo i 39 za pokušaj) u poređenju sa muškarcima (18 za izvršeno delo i 1 za pokušaj), što ukazuje na izrazitu razliku u zastupljenosti oštećenih po polu.

Kada je reč o delu nedozvoljene polne radnje, žene ponovo čine većinu sa ukupno 357 prijava, iako je broj oštećenih muškaraca porastao, sa 12 u 2021. na 35 u 2023. godini. Kod krivičnog dela obljube sa detetom, žene su daleko više zastupljene kao žrtve (110 prijava), dok je broj prijavljenih muškaraca zanemarljiv (5 prijava). Indikativno je da se kod obljube zloupotrebom položaja broj prijavljenih slučajeva smanjio tokom posmatranog perioda, gde je poslednji prijavljeni slučaj zabeležen 2022. godine.

Ovi podaci ukazuju na postojanje rodne neravnoteže u prijavljivanju seksualnih delikata, s obzirom na to da žene čine većinu od ukupnog broja prijavljenih žrtava. Rezultati sugerišu potrebu za dodatnim usmerenjem na rodno zasnovano nasilje, kao i za prilagođenim merama zaštite koje će adekvatno odgovoriti na ovu rodno uslovljenu ranjivost i omogućiti bolje mehanizme prevencije i podrške.

4.1.2 Vrhovno javno tužilaštvo

Prema javno dostupnim podacima, u 2023. godini, **nadležnim javnim tužilaštvima podnete su krivične prijave protiv 689 lica zbog krivičnih dela protiv polne slobode**, što predstavlja smanjenje od 9,11% u poređenju sa 2022. godinom⁹⁷.

Ukupno je rešeno 18% prijava odbačajem, a javna tužilaštva su postupala po prijavama protiv 1.344 lica, što je blago povećanje u odnosu na prethodnu godinu⁹⁸. Optuženo je 421 lice, dok je 360 lica osuđeno, od kojih su većina dobila zatvorske kazne⁹⁹.

U 2023. godini, nadležnim javnim tužilaštvima prijavljeno je ukupno 108 lica zbog krivičnog dela silovanja, što predstavlja smanjenje od 6,90% u

⁹⁷ http://www.vrhovnoj.t.gov.rs/docs/SKM_95824041013280.pdf

⁹⁸ Ibid.

⁹⁹ Ibid.

odnosu na prethodnu godinu. U izveštajnom periodu tužilaštva su postupala po krivičnim prijavama protiv ukupno 126 lica, uključujući nerešene prijave iz prethodnog perioda¹⁰⁰.

Većinu prijava podnela je policija (96 lica). Odbačene su prijave protiv 48 lica, što čini **38,09% od ukupnog broja prijava**¹⁰¹.

Optužnice su podignute protiv 47 lica, što je 60,25% od prijavljenih lica nakon odbačaja. Sudovi su doneli presude protiv 38 lica, od kojih su 33 osuđujuće, sa većinom osuđenih na zatvorske kazne¹⁰².

U 2023. godini, nadležnim javnim tužilaštvima prijavljeno je ukupno 297 lica zbog krivičnog dela polnog uznemiravanja, što predstavlja povećanje od 4,57% u odnosu na prethodnu godinu.

Tužilaštva su postupala po prijavama protiv ukupno 552 lica, uključujući 255 nerešenih prijava iz prethodne godine. Većinu prijava podnela je policija (258 lica). Odbačeno je 114 prijava, što čini 20,65% od ukupnog broja prijava u radu. Na kraju izveštajnog perioda, nerešene su ostale prijave protiv 268 lica.

Optužni akti podneti su protiv 169 lica, što predstavlja 38,58% od prijavljenih lica nakon odbačaja. Sudovi su doneli presude protiv 147 lica, od kojih su 136 osuđujuće, sa većinom osuđenih na zatvorske kazne ili druge sankcije. Protiv prvostepenih odluka tužilaštva su izjavila ukupno 25 žalbi. Pritvor je određen za 32 lica.

Tabela 4: KD silovanje i obljava¹⁰³ u periodu 2021-2023.

Krivično delo	2023	2022	2021
Silovanje iz čl.178.KZ			
Optuženo:	47	29	48
Pol učinioca: muški	107	110	114

¹⁰⁰ Ibid.

¹⁰¹ Ibid.

¹⁰² Ibid.

¹⁰³ Referiše se na oba dela: obljava nad nemoćnim licem i obljubama nad detetom

Pol učinioca: ženski	1	1	1
Pol oštećenog - žrtve: muški	4	7	3
Pol oštećenog - žrtve: ženski	72	75	75
Maloletno lice	9	14	12

Obljuba nad nemoćnim licem iz čl.179.KZ

Optuženo:	10	12	13
Pol učinioca: muški	10	13	12
Pol učinioca: ženski	0	0	0
Pol oštećenog - žrtve: muški	0	0	0
Pol oštećenog - žrtve: ženski	7	7	8
Maloletno lice	3	3	3

Obljuba nad detetom iz čl.180.KZ

Optuženo:	14	25	27
Pol učinioca: muški	27	40	44
Pol učinioca: ženski	0	1	0
Pol oštećenog - žrtve: muški	0	0	0
Pol oštećenog - žrtve: ženski	3	3	3
Maloletno lice	23	36	45

Analizom izveštaja Vrhovnog javnog tužilaštva iz 2023.godine i preseka podataka u prethodne tri godine **uočavamo da najveći deo prijava podnosi policija, ali i da kada je reč o silovanju skoro polovina prijava je odbačena.**

4.1.3 Centri za socijalni rad

U 2022. godini, centri za socijalni rad u Republici Srbiji zabeležili su ukupno 38.896 prijava nasilja u porodici, sa konstantnim porastom broja prijava u prethodnih deset godina¹⁰⁴. Prema starosnoj strukturi žrtava, najviše prijava odnosilo se na odrasle korisnike/korisnice (55,4%), dok su deca činila 21,9% prijava, stariji 12,1%, a mladi 10,6%¹⁰⁵.

Značajan deo prijava nasilja uključuje psihičko (50,3%) i fizičko nasilje (47,4%), dok seksualno nasilje veoma mali broj prijava (0,6%)¹⁰⁶. Ovi **podaci pokazuju da se seksualno nasilje često nedovoljno prijavljuje. Potreba za specijalizovanim uslugama postoji i ne bi trebalo da zavisi od procene stvarnog obima seksualnog nasilja.**

4.1.4 Specijalizovane ženske nevladine organizacije

Ne postoji centralizovana evidencija specijalizovanih ženskih nevladinih organizacija koje bi mogle biti predstavljene u okviru ovog odeljka. Možemo navesti dostupne podatke iz Godišnjeg izveštaja Centra za podršku ženama za 2023. godinu, na SOS telefonu evidentirano je 63 slučaja (22%) fizičkog nasilja, 132 slučaja (45%) psihičkog nasilja, 34 slučaja ekonomskog nasilja (13%), **47 slučajeva seksualnog nasilja (16%)** i 5 slučajeva digitalnog nasilja (3%). U 235 slučajeva (97%) žrtva poznaje počinioca, u 105 slučajeva (43%) žrtva živi sa počiniocem, **a u 224 slučaja (92%) počinitelj je muškarac**¹⁰⁷.

Tokom 2023. godine **u četiri CŽSN (Kikinda, Novi Sad, Zrenjanin i Sremska Mitrovica) ukupno je evidentirano 47 slučajeva seksualnog nasilja. Od toga, značajan broj čine maloletnice (7 mladih od 15 godina).** Takođe, ukupno je registrovano 5 žena sa invaliditetom, 9 Romkinja i pripadnica drugih nacionalnih manjina.

Prema podacima CPŽ, ukupno je pruženo 423 usluga psihosocijalne podrške, uključujući 272 usluge psihološke intervencije u akutnoj krizi i 151 usluga produžene psihosocijalne i psihološke podrške žrtvama. Pored toga,

¹⁰⁴ <https://www.zavodsz.gov.rs/media/2572/izvestaj-o-radu-csr-u-2022-godini.pdf>

¹⁰⁵ Ibid.

¹⁰⁶ Ibid.

¹⁰⁷ Godišnji izveštaj Centra za podršku ženama za 2023. godinu.

obavljeno je 132 medicinskih pregleda, među kojima je bilo 22 opštih fizikalnih pregleda, 27 ginekoloških pregleda i 18 uzimanja uzoraka za forenzičku dokumentaciju prema nalogu višeg javnog tužilaštva.¹⁰⁸

Tabela 5: Broj korisnica CŽSN (2021-2024)

Vremenski period	2021	2022	2023	2024
Broj slučajeva	33	32	47	67
Broj odraslih žrtava	15	18	33	34
Broj maloletnica	18	14	14	33
Maloletnice ispod 15 godina	18	14	7	18
Žene sa invaliditetom	5	-	5	7
Romkinje	2	3	9	17
Žene sa niskim primanjima	4	4	3	15

4.2 Podaci onlajn anketnog istraživanja

Opšta slika SŽ NVO koje pružaju specijalizovane usluge ženama žrtvama nasilja (odgovorilo 13)

Sve anketirane organizacije više od dve decenije pružaju usluge podrške ženama. Najstarija SŽ NVO, koja je popunila naš upitnik, osnovana je 1997. godine, dok je najmlađa osnovana 2007. godine. Od SŽ NVO koje su popunile našu anketu većina ima sedište u Beogradu i Novom Sadu. Samo tri SŽ NVO ne pružaju usluge i van sedišta svoje organizacije, dok ostale organizacije deluju ili na teritoriji cele države ili makar na nivou susednih gradova i opština.

Sve anketirane organizacije su navele da su im primarna ciljna grupa upravo žene sa iskustvom nasilja, s tim da su neke uže specijalizovane za rad sa višestruko ranjivim grupama, poput žrtvi trgovine ljudima, žene sa invaliditetom, Romkinjama i slično.

¹⁰⁸ Ibid.

Pružanje usluga podrške ženama sa iskustvom nasilja je ujedno i glavna aktivnost anketiranih SŽ NVO. Pored toga većina kao druge ključne aktivnosti navodi zagovaranje i sprovođenje treninga i obuka.

Zaposlene u SŽ NVO čine uglavnom žene, a samo tri organizacije su navele da među zaposlenima imaju i muškarce. Uglavnom je u pitanju ukupno mali broj zaposlenih unutar SŽ NVO od troje ili četvero zaposlenih do najviše dvadeset zaposlenih. Od toga vrlo mali broj zaposlenih ima ugovor o radu na neodređeno ili određeno vreme. **Većina zaposlenih u SŽ NVO su zaposleni ili putem ugovora o delu ili autorskih i volonterskih ugovora. Svi zaposleni su u obavezi da pre početka rada prođu obuke o radu sa ženama i devojkama žrtvama nasilja .**

Većina anketiranih organizacija pruža SOS telefonske usluge, psihosocijalnu podršku u kriznoj situaciji, neposredno nakon preživljene traume i tokom oporavka i pravnu pomoć u procesu prijave seksualnog nasilja. Samo tri organizacije pružaju podršku tokom sudsko-medicinskog pregleda, dok samo po jedna organizacija nudi ambulantne i smeštajne usluge.

Sve predstavnice SŽ NVO koji su popunile anketu saglasne su da **žene i devojčice, žrtve seksualnog nasilja u Srbiji, ne dobijaju adekvatnu podršku niti su im dostupne sve potrebne usluge.** Jedan od najozbiljnijih problema je nedostatak resursa, kako materijalnih, tako i ljudskih.

Većina njih ističe potrebu za većom finansijskom podrškom kako bi mogle osigurati održivost i pružiti kontinuiranu podršku žrtvama RZN/SN. Trenutno se mnoge oslanjaju na projektno finansiranje koje obezbeđuju međunarodni donatori i organizacije, ali **naglašavaju da je neophodno da država preuzme odgovornost za finansiranje ovih usluga.** Nedostatak finansijskih sredstava prisiljava stručnjakinje, poput psihoterapeutkinja, da rade volonterski, što dodatno otežava pružanje adekvatne podrške žrtvama.

Pored finansijske podrške, neke predstavnice ističu i potrebu za **kontinuiranim resursima i saradnjom sa različitim organizacijama i institucijama na koje mogu uputiti korisnice.**

Važno je obezbediti dodatne edukacije i jačanje kapaciteta, kako bi se obezbedila sveobuhvatna i dugotrajna podrška žrtvama seksualnog nasilja.

Takođe, predstavnice ukazuju na potrebu da njihove službe budu prepoznate od strane sistema u smislu finansijske i druge održivosti. Ističu da bi država trebalo da preuzme finansiranje ovih usluga kako bi osigurala njihovu dostupnost i kontinuitet.

Dodatno, centralizovanost SŽ NVO koje se bave ovim pitanjima komplikuje situaciju. Većina organizacija je smeštena u većim gradovima poput Beograda i Niša, dok u manjim mestima gotovo da nema ovakvih usluga.

Saradnja sa policijom je ocenjena „dobra“ ili kao „ni dobra, ni loša“ i često zavisi od senzibiliteta pojedinaca unutar institucije, što odražava odsustvo standardizovanih procedura i systemske neujednačenosti. Slične nedoslednosti prisutne su i u saradnji sa zdravstvenim institucijama, gde manjak obuke zdravstvenih radnica za rad sa žrtvama seksualnog nasilja stvara dodatne prepreke i negativno utiče na kvalitet pružene podrške. Ipak, **tužilaštvo se ističe kao jedna od najproblematičnijih institucija, sa otežanom i neefikasnom saradnjom.**

Nasuprot tome, **saradnja sa centrima za socijalni rad uglavnom je pozitivna**, zahvaljujući prisutnosti angažovanih pojedinki i višem stepenu saradnje sa SŽ NVO, iako postoje regionalne razlike u kvalitetu podrške. Takođe, saradnja među organizacijama civilnog društva ocenjuje se kao dobra, omogućavajući međusobnu podršku i razmenu znanja, što može poslužiti kao model za unapređenje saradnje sa institucionalnim akterima.

Ukupno gledano, kvalitet saradnje sa institucijama zavisi od senzibilizacije i spremnosti pojedinaca unutar sistema, što rezultira neujednačenim praksama i može dovesti do dodatnih trauma za žrtve.

4.3 Podaci onlajn anketnog istraživanja – CSR i Centri za pružanje usluge socijalne zaštite

Od ukupno kontaktiranih 13 centara, šest je učestvovalo u istraživanju. Od tih šest centara koji su popunili upitnik, četiri su centri za pružanje usluga socijalne zaštite (CPUSZ) i dva CSR. **Iako ovaj uzorak nije dovoljno obuhvatan, pruža svojevrsan uvid u percepcije i iskustva ovih institucija**, te se može koristiti kao kvalitativna građa.

Opšta slika CSR i CPUSZ

Ovi centri rade sa različitim ciljnim grupama, uključujući žene sa iskustvom nasilja, ekonomski ugrožene žene, mlade žene i devojke, žene sa invaliditetom, Romkinje, žene sa sela i LGBTQ+ zajednicu.

Usluge se većinom pružaju isključivo u opštinama i gradovima sedišta ovih institucija i trenutno glavna aktivnost svih institucija je pružanje usluga podrške, poput podrške tokom sudsko-medicinskog pregleda, smeštaja za žrtve, pravne pomoći, psiho-socijalne podrške i dugoročnog psihološkog savetovanja.

Kada je reč o broju stručnih radnika i radnica, broj varira od trideset zaposlenih do samo četvoro zaposlenih. Pretežno su zaposlenina ugovor o radu na određeno i neodređeno, potom na privremeno povremenim poslovima i ugovorima o delu. Niko od anketiranih iz centara nije naveo da imaju zaposlene po volonterskim i autorskim ugovorima.

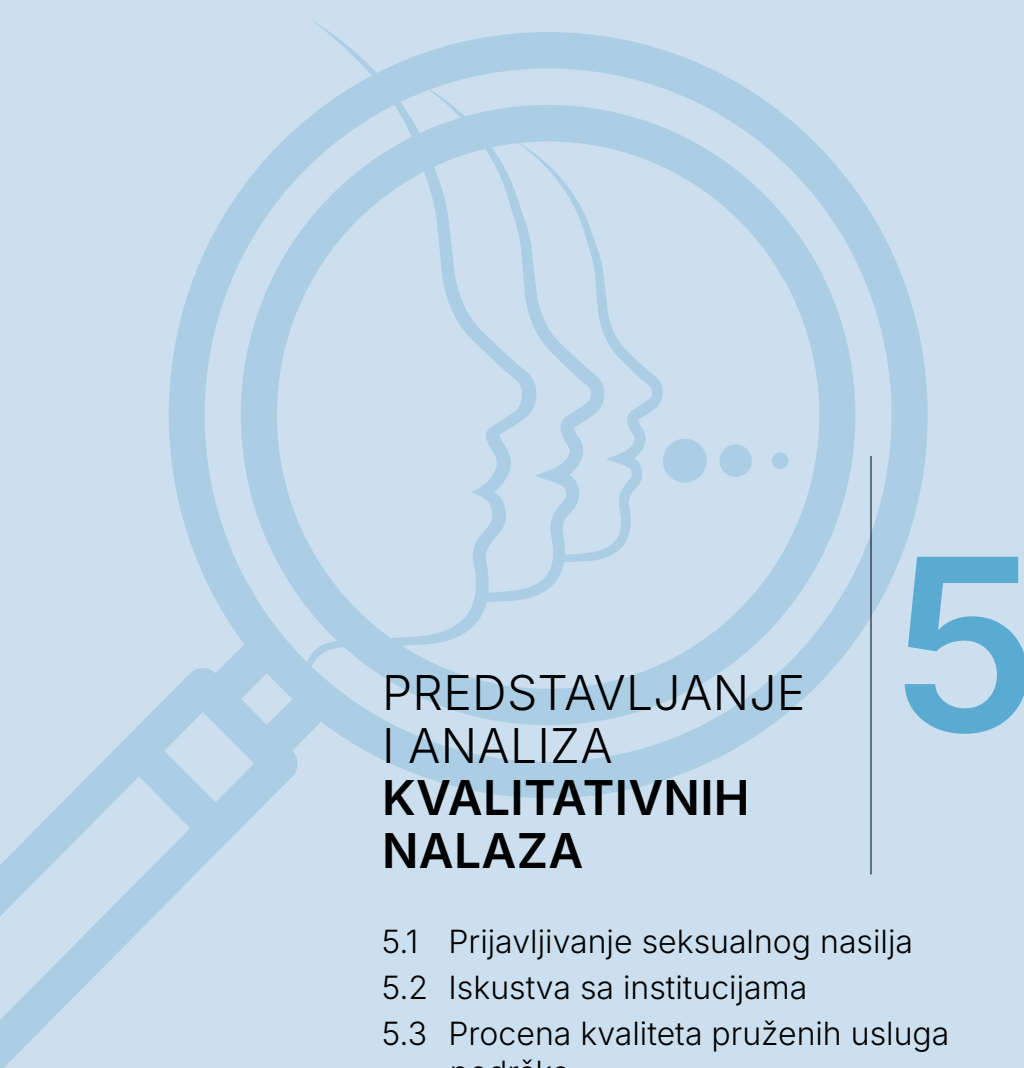
Percepcija rada, na osnovu anketa iz centara razlikuje se od one koju imaju organizacije civilnog društva. Naime, one smatraju da žrtve u Srbiji dobijaju adekvatnu podršku i imaju pristup neophodnim uslugama, što ukazuje na drugačiji pogled na trenutni sistem podrške. Ipak, neke predstavnice ističu nedostatak specijalizovanih servisa i terapijskih programa kao glavne prepreke.

Mišljenja o raspoloživosti resursa među predstavnicama su podeljena.

Dok neke veruju da raspolažu dovoljnim materijalnim i finansijskim sredstvima za obezbeđivanje usluga podrške ženama i devojkaama žrtvama seksualnog nasilja, druge izražavaju zabrinutost po tom pitanju. Kada je reč o ljudskim resursima, većina smatra da imaju adekvatne kadrove za pružanje ovih usluga. **Saradnja sa drugim institucijama ocenjuje se pozitivno,** posebno sa policijom i tužilaštvom. Dok je saradnja sa SŽ NVO isto okarakterisana kao dobra. Neznatno lošija saradnja ostvaruje se jedino sa sa zdravstvenim institucijama.

5

5

PREDSTAVLJANJE I ANALIZA **KVALITATIVNIH NALAZA**

- 5.1 Prijavljivanje seksualnog nasilja
- 5.2 Iskustva sa institucijama
- 5.3 Procena kvaliteta pruženih usluga podrške

5

PREDSTAVLJANJE I ANALIZA KVALITATIVNIH NALAZA

ISKUSTAVA ŽENA KOJE SU PRIJAVILE SEKSUALNO NASILJE

Seksualno nasilje predstavlja ozbiljan društveni problem koji utiče na sve aspekte života žrtava, uključujući fizičko i mentalno zdravlje, socijalnu integraciju i ekonomsku stabilnost. Doživljeno nasilje ne prouzrokuje samo fizičke posledice, već kao posledicu ima dugotrajne posledice psihičke prirode.¹⁰⁹ Prijavljivanje seksualnog nasilja je od izuzetne važnosti za postizanje pravde za žrtve i sprečavanje budućih slučajeva nasilja. Ipak, kao što ukazuju prethodna istraživanja i šta nam govore javno dostupni podaci, proces prijavljivanja je izrazito težak i zahteva duboko razumevanje svih njegovih složenosti.

Ovo istraživanje, zasnovano na deset dubinskih intervju sa ženama koje su prijavile iskustva seksualnog nasilja u Srbiji, ima za cilj da osvetli nedostatke u postojećim procedurama i identifikuje oblasti koje zahtevaju hitna poboljšanja. Takođe ispituje emocije koje su žene doživljavale tokom i nakon prijavljivanja, kao i motive koji su ih naveli da se obrate institucijama. Nalazi otkrivaju složen niz ličnih, socijalnih i sistemskih faktora koji oblikuju odluke žena o prijavljivanju.

U narednom poglavlju prikazana je ova analiza i najznačajniji nalazi. Identifikovane su četiri teme: iskustvo prijavljivanja, interakcije sa institucijama, podrška i procena kvaliteta pruženih usluga.

¹⁰⁹ Republički zavod za statistiku (2022) Žena žrtva nasilja iz ugla statistike. <https://www.stat.gov.rs/media/358199/g20226007.pdf>

5.1 Prijavljivanje seksualnog nasilja

Motivacija i podrška

Odluke žena da ne prijave slučajeve seksualnog nasilja već dugo su predmet zabrinutosti u oblasti istraživanja rodno zasnovanog nasilja. Postojeće studije¹¹⁰ otkrile su različite razloge zbog kojih žrtve mogu odlučiti da ne prijave slučaj, uključujući nedostatak dokaza, osećanja stida i krivice, kao i strah od osвете ili počinioca. Međutim, dostupna literatura¹¹¹ uglavnom se fokusira na opšte prepreke prijavljivanju, sa ograničenim ispitivanjem specifičnih faktora koji utiču na odluke o prijavljivanju kod žena koje su zaista doživele seksualno nasilje.

Mnoge žene u istraživanju bile su motivisane da prijave nasilje kako bi ostvarile pravdu i sprečile buduće viktimizacije, bilo njih samih ili drugih. Taj osećaj odgovornosti i solidarnosti sa drugim žrtvama često je bio presudan faktor prilikom donošenja odluke o prijavljivanju.

Htela je da ostane negde informacija da se to dogodilo.
Imala je dužnost prema drugim ženama da to prijavi.

Beleška sa intervju sa Goricom, 28 godina

„Razmišljala sam sada ću im sve reći, on mora da ispašta,
bude kažnjen zbog svega što mi je uradio.”

Beleška sa intervju sa Zoranom, 27 godina

110 UNDP (2023) Zašto žene ne prijavljuju nasilje u porodici?. Program Ujedinjenih nacija za razvoj. Dostupno na: <https://www.undp.org/sr/serbia/publications/zasto-zene-ne-prijavljuju-nasilje-u-porodici-rezultati-istrazivanja>

111 Ceelen, M., Dorn, T., Huis, F. S. V., & Reijnders, U. (2016). Characteristics and Post-Decision Attitudes of Non-Reporting Sexual Violence Victims. *Journal of Interpersonal Violence*, 34(9), 1961-1977. <https://doi.org/10.1177/0886260516658756>; Jones, J., Alexander, C. C., Wynn, B. N., Rossman, L., & Dunnuck, C. (2008). Why Women Don't Report Sexual Assault to the Police: The Influence of Psychosocial Variables and Traumatic Injury. *The Journal of Emergency Medicine*, 36(4), 417-424. <https://doi.org/10.1016/j.ajem.2007.10.077>; Kahn-Lang, A. (2008). Why Don't Rape and Sexual Assault Victims Report? A Study of How the Psycho-Social Costs of Reporting Affect a Victim's Decision to Report. *MPRA Paper*. <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/43249/>; Patterson, D., Greeson, M. R., & Campbell, R. (2009). Understanding Rape Survivors' Decisions Not to Seek Help from Formal Social Systems. *Health & Social Work*, 34(2), 127-136. <https://doi.org/10.1093/hsw/34.2.127>; Sable, M. R., Danis, F. S., Mauzy, D., & Gallagher, S. (2006). Barriers to Reporting Sexual Assault for Women and Men: Perspectives of College Students. *Journal of American College Health*, 55(3), 157-162. <https://doi.org/10.3200/jach.55.3.157-162>; Weiss, K. G. (2010). Too Ashamed to Report: Deconstructing the Shame of Sexual Victimization. *Feminist Criminology*, 5(3), 286-310. <https://doi.org/10.1177/1557085110376343>; Zinzow, H. M., & Thompson, M. P. (2011). Barriers to Reporting Sexual Victimization: Prevalence and Correlates among Undergraduate Women. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 20(7), 711-725. <https://doi.org/10.1080/10926771.2011.613447>.

„Nasilje sam prijavila u trenutku kada sam bila najviše uplašena za sebe ali i za svoju majku i brata, jer mi je taj čovek pretio.”

Beleška sa intervjua sa Tanjom, 23 godine

Samo je jedna sagovornica, Zorana, samoinicijativno prijavila nasilje policiji. Ostale sagovornice prijavile su nasilje nakon što su dobile podršku i ohrabrenje – bilo od porodice i prijatelja, bilo od predstavnica SŽ NVO putem poziva na SOS telefon – ili je nasilje prijavljeno u njihovo ime, po službenoj dužnosti u zdravstvenoj ili obrazovnoj ustanovi. Zorana je ispričala svoje iskustvo seksualnog/polnog uznemiravanja prilikom obuke za vozače. Prijavila je uznemiravanje u Beogradu i ukazala na podršku i razumevanje policije:

Inspektor joj je tad rekao da je zahvalan što ga je prijavila jer se takve stvari ne prijavljuju.

Beleška sa intervjua sa Zoranom, 27 godina

Sagovornice su izrazile nezadovoljstvo zbog tretmana koji su imale u kontaktu sa policijom, što je dodatno otežalo njihovu odluku da prijave nasilje drugim organima.

Tek nakon podrške i ohrabrenja konsultantkinje putem SOS telefona jedna od sagovornica se osećala spremnom da prijavi nasilje, ali se opet susrela sa nepoverenjem pripadnika policije koji su umanjivali značaj seksualnog/polnog uznemiravanja i pogrešno navodeći da se takvi događaji ne smatraju krivičnim delima iako je reč o krivičnom delu sa najvećim brojem prijava prema zvaničnim statističkim podacima MUP-a.

Iz besa je krenula da zove policijske brojeve kao na „vrućoj liniji” kako navodi, a posebno bi istakla ponašanje policajca iz Beograda kojem kada je ispričala šta se desilo rekao joj je ironično „A gde se to prijavljuje?”.

Beleška sa intervjua sa Goricom, 27 godina

Podrška prijatelja i porodice ispostavila se kao ključni faktor koji oblikuje odluke žena da prijave seksualno nasilje. One koje su se osećale podržano i shvaćeno od strane svojih najbližih bile su sklonije da prijave nasilje, dok su one koje su se bojale odbacivanja ili osude bile manje sklone tome.

Od samog početka Sanja je saopštila roditeljima, sestri i bratu kao i najužem krugu prijatelja šta joj se dogodilo. Svi su odmah stali na njenu stranu, sa puno razumevanja, ljubavi, utehe i podržavanja, ističe da verovatno bez njihove bezuslovne podrške ne bi tako brzo sve prebrodila

Beleška sa intervju sa Sanjom, 23 godine

Dobila je podršku od svoje porodice i prijatelja, taj resurs joj je bio veoma značajan i smatra da bez toga ne bi podnela ceo postupak. Nije se pokajala što je prijavila.

Beleška sa intervju sa Marom, 21 godina

Još jedan važan izvor podrške bile su SŽ NVO, koje su pružale informacije i smernice o procesu prijavljivanja, kao i emocionalnu podršku. Prema navodima SŽ NVO **ukoliko žene ne dobiju podršku nakon napada, manja je verovatnoća da će prijaviti nasilje. Smatra se da je prvih 72 sata ključno, a kasnije želja za prijavljivanjem opada.**

Izazovi prilikom prijave

Uprkos podršci koju su dobijale od svojih najbližih i predstavnica SŽ NVO, proces prijavljivanja predstavljao je izazov za sagovornice. **Strah od osvete počinioca bio je velika briga**, pri čemu su se mnoge žene plašile mogućnosti daljeg nasilja ili povrede. Pogotovo ako se pretpostavljalo da je nasilnik neko od uticaja i moći ili pripadnik policije.

Sa ove distance, nije sigurna da li bi samoinicijativno prijavila nasilje zbog straha od osвете, nasilnik je znao gde ona živi i plašila se da li će se vratiti ponovo ukoliko ga policija ne uhapsi ili ako ga puste iz pritvora.

Beleška sa intervju sa Marom, 21 godina

Nije želela da prijavi nasilje, bila je uplašena jer je znala da će prijavljivanje izazvati lavinu drugih događaja I pretnji (prijatelj koji je silovao I pretukao je pripadnik specijalnih jedinica MUPa). Javila se lekaru jer je imala bolove, a I prijatelji su je nagovorili da prijavi nasilje

Beleška sa intervju sa Svetlanom, 44 godine

Pored straha od osвете, žene su često izražavale nepoverenje u spremnost policije **i pravosudnog sistema da ih zaštiti ili da privede njihove napadače pravdi**. Mnoge su, poput Gorice, istakle potpuno nerazumevanje i neosetljivost ovih institucija za njihovo iskustvo. **Policajci su često umanjivali značaj njihovih iskustava ili su ih izlagali stavovima koji okrivljuju žrtve**.

Po pozivu policije u Urgentni centar, mladi policajac i inspektor bili su sumnjičavi i nepoverljivi, izjavili su pred njom da imaju često devojke koje lažu da su silovane kako bi nekog lažno optužile.

Beleška sa intervju sa Sanjom, 23 godine

Kao posebno zabrinjavajuće sagovornice su navodile da su se policajci i inspektori koji su bili uključeni u njihov slučaj često smenjivali, da su većina njih bili muškarci, kao i da su bile prinuđene da više puta opisuju događaj koji su preživjele.

5.2 Iskustva sa institucijama

Istanbulska konvencija jasno definiše princip dužne pažnje¹¹², prema kojem su institucije obavezne da postupaju s najvećom pažnjom, uvažavajući potrebe i dostojanstvo žrtve seksualnog nasilja. Uprkos tome, rezultati istraživanja ukazuju na nepovezan i neorganizovan proces prijavljivanja, pri čemu su žene često bile suočene s nizom birokratskih prepreka. Istraživanje je pokazalo da su žrtve seksualnog nasilja više puta morale da prepričaju svoja iskustva različitim institucijama. Ovakva iskustva zabeležena su kako u gradovima gde postoje ČŽSN, tako i u onima gde ovakvi centri nisu uspostavljeni.

Sistemske propusti i nedostatak koordinacije između policije, socijalnih službi i zdravstvenih ustanova ostavili su mnoge žene sa osećajem da su ponovo traumatizovane i bez adekvatne podrške. Takođe, za žrtve seksualnog nasilja ključno je da se usluge pružaju na jednom mestu, kako bi se olakšao proces prijavljivanja i obezbedila adekvatna podrška u skladu s principom dužne pažnje.

Iskustvo sa policijom

Kao što je već navedeno, žene su se često suočavale sa omalovažavajućim i neosetljivim stavovima policijskih službenika, koji su ponekad umanjivali njihova iskustva ili ih izlagali optužujućim izjavama. Posebno zabrinjavajuće bilo je to što, bez obzira na to da li je žrtva prijavila nasilje u bolnici, i dalje je morala da ode u policijsku stanicu kako bi dala izjavu. U nekim slučajevima u Beogradu, žene su morale prelaziti iz jedne policijske stanice u drugu kako bi završile proces prijavljivanja.

Prvo je otišla u jednu policijsku stanicu pa je tamo sve ispričala, pa su je poslali u drugu na drugi kraj grada jer se nasilje dogodilo tamo pa su oni nadležni. Morala je više puta da ponavlja priču i ispitivali su je dugo, kaže da je bila tri puta u policiji i svaki put su je ispitivali po više sati, misli 4,5

¹¹² Princip dužne pažnje (due diligence) definisan je u članu 5, stav 2 Istanbulske konvencije. Ovaj član precizira obavezu država potpisnica da preduzmu potrebne zakonodavne i druge mere kako bi sprečile, istražile, sankcionisale i obezbedile naknadu štete za dela nasilja obuhvaćena Konvencijom.

sati. Ona je sama morala da na usb prebaci sve fotografije, poruke, snimke kao i da poruke odštampa. Potpuno se razočarala u policiju.

Beleška sa intervjua sa Tanjom, 23 godine

Prvo se javila svom lekaru u domu zdravlja, zbog telesnih povreda. Lekar je odmah obavestio najbližu policijsku stanicu, u koju je ona potom otišla. Potom je upućena u drugu policijsku stanicu, koji su je uputili u treću stanicu, koja je i bila nadležna za slučajeve nasilja. Iscrpljena i očajna otišla je kući. Tek sutradan se javila u policijsku stanicu, gde je ispitivana i gde je rekla da je pretrpela seksualno nasilje

Beleška sa intervjua sa Svetlanom, 44 godine

U pojedinim slučajevima, žene su se osećale ponovo traumatizovano tokom ispitivanja, koje su opisale kao nametljivo i stresno..

Inspektori su bili vulgrani, napadni sa pitanjima „kako ti je stavio“, „koje boje su ti gaćice“, „da li si ga pipnula“. To su za nju bila ponižavajuća pitanja. Zagledali su je kao zamorče.

Tokom ispitivanja su iz kancelarije ulazili i izlazili razni muškarci policajci.

Beleška sa intervjua sa Miroslavom, 41 godina

Ovi slučajevi pokazuju sistemsku neusklađenost postupanja policije, kao i nedostatak informacija koje je žrtva trebala da dobije o celom postupku. Samo u jednom slučaju žrtvi je ponuđena psihološka podrška savetnice za seksualno nasilje tokom davanja izjave u policijskoj stanici, što ukazuje da nekada predstavnici institucija nemaju dovoljno znanja i informacija o drugim uslugama na koje žrtva ima pravo. U pitanju je bilo iskustvo mlađe maloletnice pripadnice romske nacionalne manjine koja je prijavila seksualno nasilje unutar svoje porodice svojoj profesorki u školi.

Dodaje da joj je značilo što su joj savetnica i školska psihološkinja bile pratnja u Policijskoj upravi tokom davanja izjave.

Beleška sa intervju sa Anom, 17 godina

U slučajevima gde je seksualno nasilje prijavljeno u CŽSN, žrtve imaju mogućnost pratnje savetnica kroz institucije tokom prijavljivanja, ali u mestima gde ovih centara nema, žrtve su često same i bez ove vrste podrške.

Jedan od problema koje su sagovornice istakle je nedostatak pažnje predstavnika institucija na njihove osnovne potrebe tokom boravka u institucijama: nije im ponuđena voda, nisu pitane da li možda treba da odu do toaleta, da li su jele nešto, da li imaju neku terapiju i da li su im potrebni lekovi. Ovo nije bio slučaj ni tokom dugotrajnih ispitivanja.

Čini se da stepen razumevanja i **profesionalnost policijskih službenika zavise od njihovih ličnih osobina ličnosti, motivacije, razumevanja i obučenosti za rad sa žrtvama nasilja.**

Verovatno najviše uznemiravaju slučajevi kada su se žrtve tokom prijavljivanja susrele sa svojim napadačem. Takvi susreti dodatno su traumatizovali žrtve i ukazali na ozbiljan nedostatak zaštite tokom pravnog procesa.

Iskustvo sa zdravstvenim radnicima

Neke žrtve su najpre podelile svoja iskustva sa zdravstvenim radnicima ili su potražile hitnu pomoć zbog fizičkih povreda. Četiri sagovornice su se prvo obratile zdravstvenim ustanovama nakon iskustva seksualnog nasilja.

„Ja sam morala da prijavim nasilje jer sam u pola noći pobešla od nasilnika i završila sam u bolnici. Prvo nisam htela da kažem u bolnici odakle mi povrede, celo telo me bolelo, nisam više znala kako sam i tačno gde povređena, kao ni šta se sve tačno dešavalo koliko sam bila u šoku. Doktor me nisu mnogo ni propitali, valjda im je bilo sve jasno”

Beleška sa intervju sa Zoranom, 27 godina

U svih osam slučajeva silovanja, sagovornice su istakle su imale kontakt sa zdravstvenim ustanovama, bilo da su prijavile nasilje u policiji ili u domu zdravlja, bolnici ili urgentnom centru. Ohrabrujuće je saznanje da su, makar u slučajevima naših sagovornica, zdravstveni radnici u Novom Sadu postupili u skladu sa svojim zakonskim obavezama kada je reč o RZN i SN.

Doktorica je posumnjala da se radi i o silovanju i po službenoj dužnosti pozvala policiju. Policija je dalje po protokolu rešavala prijavu, od davanja izjave, pregleda, uzimanja krvi i briseva do ponovne izjave.

Beleška sa intervjua sa Sanjom, 23 godine

Iako je evidentno da stepen podrške i ophođenja prema žrtvama varira u zavisnosti od mesta, i mnogih drugih faktora, sagovornice iz većih gradova, poput Novog Sada i Beograda, uglavnom su imale iskustva koja su ocenile kao 'korektna'. Zdravstveni radnici su obavljali svoje profesionalne dužnosti, ali je često nedostajala emocionalna podrška i saosećanje, što su žrtve prepoznale kao značajan nedostatak.

„Doktori u bolnici su bili da kažem ok, radili su svoj posao ali tamo sam malo osetila da sam još samo jedna osoba od sto kojoj treba pomoć lekara. Možda sam ja više nešto od njih očekivala, ne znam.”

Beleška sa intervjua sa Zoranom, 27 godina

Iskustvo Miroslave sa zdravstvenim radnicima u Velikoj Plani ukazuje na **regionalne razlike u postupanju zdravstvenih radnika i opremljenosti zdravstvenih ustanova.**

Kod doktora je čekala tako pocepana, raščupana sa drugim pacijentima 2, 3 sata na pregled. Primio ju je muškarac ginekolog, bilo joj je neprijatno od samog pregleda, trzala se. Bilo bi joj lakše da je bila prisutna neka žena.

Brisevi i odeća su poslani na veštačenje. Tražila je tabletu za dan posle, a on joj je odgovorio „odakle tebi da mi to dajemo“.“On je nasilno svršio u mene, zato mi je bilo važno da mi daju tabletu za dan posle. ”

Beleška sa intervju sa Miroslavom, 41 godina

Kao i u slučaju sa policijom, žrtve su bile primorane da idu od jedne do druge zdravstvene ustanove kako bi završile potrebne procedure za prijavljivanje. Ova fragmentacija usluga prouzrokovala je dodatni stres i traumu za žrtve, što nije u skladu sa principom dužne pažnje koji je definisan Istanbulsom konvencijom.

Sagovornice su navele da su u nekim slučajevima morale dugo da čekaju na pregled, što ukazuje na nepoštovanje zdravstvenog protokola koji predviđa da žrtve seksualnog nasilja imaju prioritet i da budu odvojene od ostalih osoba koje čekaju na pregled. Posebno su istaknuta iskustva u kojima su sagovornice naišle na svog napadača u hodnicima bolnice, što je izazivalo dodatni stres i osećaj nesigurnosti. Nakon toga je u pratnji policije dovezene u Urgentni centar u NS na pregled (i nasilnik je dovezen na isti pregled kako bi se ustanovilo da li ima neke telesne povrede). Tu je imala zamerku za nedovoljno dobru organizaciju, jer se srela sa nasilnikom u hodniku dok su čekali pregled. Nakon toga je odvedena na psihijatrijski pregled, ponovo je srela nasilnika kada je izlazio iz ordinacije psihijatra u koju je ona trebala da uđe. Smatra da bi trebala da postoji drugačija prostorno-vremenska organizacija i procedura.

Beleška sa intervju sa Teodorom, 21 godina

Pored toga, sagovornice su ukazale na to da su medicinski tretmani bili usmereni na fizičke povrede, dok je briga o njihovom psihološkom stanju uglavnom bila prepuštena drugim stručnjacima. U mestima gde postoje Centri za žrtve seksualnog nasilja žrtve imaju mogućnost da dobiju pomoć i podršku od psihološkinja u okviru centra, što značajno doprinosi njihovom oporav-

ku. Nasuprot tome, u mestima gde ovakvi centri ne postoje, žrtve se često upućuju kod psihologa ili psihijataru, koji nisu obučeni za rad sa žrtvama seksualnog nasilja, što može dovesti do neprikladnog tretmana, poput zahteva za prepričavanjem traumatičnih događaja. Posebno se ističe negativno iskustvo sagovornice u Urgentnom centru, kao i interakcija sa psihijatom.

Veoma je nezadovoljna pristupom psihijatra koji se smejaio tokom pregleda, pregled je trajao nekoliko minuta, dr je izjavljivao da ne fali ništa ni njoj ni njemu, da ne zna kada će prestati sa tom procedurom da dovode pacijente kod njega na razgovore nakon svake svade.

Beleška sa intervju sa Teodorom, 21 godina

Iskustvo sa psihijatom i psihologom je pozitivno, smatra da su bili veoma profesionalni ali se ponadala da će se malo više pozabaviti pitanjima vezano za njena osećanja jer se ponovo sve vrtelo oko prepričavanja događaja i psiholoških testova.

Beleška sa intervju sa Marom, 21 godina

Bolje iskustvo i adekvatniji tretman zdravstvenih radnika sagovornice opisuju prilikom ginekoloških pregleda, pogotovo u mestima gde postoje CŽSN. Činjenica da sve sagovornice navode pozitivnija iskustva sa zdravstvenim radnicima u mestima gde postoje CŽSN može se povezati s nizom faktora, uključujući dostupnost obuka, prisustvo specijalizovane opreme, dostupnost hitne kontracepcije i prisustvo savetnica.

Nakon toga je, u pratnji policije, odvezena na Kliniku za ginekologiju i akušerstvo u Novom Sadu, gde je obavljen ginekološki pregled i veštačenje. Veoma je zadovoljna pristupom doktorice i sestara, objašnjavali su joj svaku proceduru i imali nežan i saosećajan pristup.

Beleška sa intervju sa Marom, 21 godina

Iskustvo sa SŽ NVO

Iskustva sagovornica su bila najpozitivnija prilikom interakcije sa SŽ NVO.

Ove organizacije bile su jedine koje su pružale psihološku podršku.

„Zvala sam sos za žene koje trpe nasilje i tako je sve krenulo. Oni su mi pomogli da prijavim nasilje i da odem na sigurno. Bojala sam se i za moje. Organizacije sa kojima sam došla u kontakt su me prvo izmestile a zatim mi pomogle da prijavim policiji. Ja sama ne bih imala snage za to.”

Beleška sa intervju sa Tanjom, 23 godine

„Sad kad pogledam mislim da mi je to bilo najpotrebnije ta ljudska psihološka podrška, pa onda sve ostalo. Svju podršku sam dobila od vas (SŽ NVO) i samo od vas. Ne znam šta bi bilo sa mnom da vas nije bilo...A sećam se da mi je najvažnije bilo kada mi je psiholog ovde rekla da ja nisam kriva niti sam uradila bilo šta loše.”

Beleška sa intervju sa Zoranom, 27 godina

„Jako pozitivno iskustvo. Nisam nikad otišla na uživo razgovor u nevladinu organizaciju, ali zbog malog deteta mi je odgovaralo da se čujemo telefonom. Objasnili ste mi da idem pravim putem, da je dobro jer sam prijavila nasilje. Dati su mi saveti, podeljena su sa mnom iskustva osoba koje su se nalazile u sličnoj situaciji.”

Beleška sa intervju sa Anđelijom, 33 godine

„Vi ste prvi broj koji bi ponovo pozvala da mi treba pomoć, ne bih zvala porodicu, već vas. Dajete tačne, adekvatne savete. Samo ste mi vi pomogli I vaši saveti su imali primat u mom rasuđivanju. Zvala sam bila samo da bih plakala. Bili

ste strpljivi, niste me ubrzavali, povredili. Fenomenalno iskustvo. Autentično. Veliki dar imate.”

Beleška sa intervju sa Goricom, 27 godina

Pozitivno iskustvo je posebno primećeno u iskazima žena i devojaka koje su prijavile nasilje u gradovima u kojima funkcionišu centri za žrtve seksualnog nasilja. U tim gradovima, savetnice iz NVO mogle su da pruže ključne usluge, poput psihološke intervencije u krizi i dalje psihološko savetovanje. Pohvalan je primer iz Sremske Mitrovice gde je savetnica iz CŽSN bila prisutna kao podrška i prilikom davanja izjave policiji, pogotovo jer je reč o starijoj maloletnici.

Savetnica za psiho-socijalnu podršku se uključila u zdravstvenoj ustanovi tokom procesa; korisnica deli da su joj značile informacije o procedurama koje joj je tom prilikom savetnica davala; deli da su joj značili razgovori koje je u narednom periodu savetnica vodila sa njom; doprineli su da bude relaksiranija; takođe joj je značilo što je imala opciju da savetnicu kontaktira telefonskim putem kada bi imala neko pitanje.

Beleška sa intervju sa Anom, 17 godina

Po završenom ginekološkom pregledu, ona je razgovarala sa savetnicom za pružanje podrške u namenjenom prostoru za to. Sada izveštava da joj je taj razgovor mnogo značio jer niko od nje nije ništa očekivao, već je mogla da bude maksimalno opuštena i svoja. Značila joj je empatija i podržavanje koje je dobila u tom trenutku. S obzirom da je i nakon toga nastavljen kontakt između savetnice i žrtve, što telefonski što uživo u kancelariji centra za podršku, kaže da je to super osmišljeno, da je odlično što postoji takva vrsta podrške devojka. Odlično je što je i besplatno, što je osoba koja je u ulozi savetnice empatična, topla, staložena što mnogo znači u ličnom napredovanju svake žrtve.

Beleška sa intervju sa Sanjom, 23 godine

Iskustvo sa tužilaštvom

Za razliku od pozitivnih iskustava sa SŽ NVO, iskustva sa tužilaštvom ili ne postoje ili su krajnje negativna. Sve sagovornice ukazale su na osećaj iscrpljenosti koji je usledio nakon višestrukog davanja izjava u tužilaštvu.

U slučajevima seksualnog nasilja, tužilaštvo ima ključnu ulogu u vođenju istrage, pokretanju krivičnog postupka i obezbeđivanju zaštite žrtava. Njihova obaveza je da sprovedu sveobuhvatnu istragu, prikupe dokaze, pravovremeno procesuiraju počinioca i obezbede mere zaštite za žrtve, poput zabrane prilaska. Takođe, tužilaštvo bi trebalo da koordinira sa drugim institucijama, uključujući policiju i zdravstvene ustanove, kako bi se obezbedila efikasna podrška žrtvama.

Međutim, sagovornice su izrazile zabrinutost zbog nedostatka komunikacije i transparentnosti tokom trajanja postupka, kao i zbog neizvesnosti u pogledu dinamike rešavanja slučajeva. Posebno je istaknut problem izostanka pravovremenih i dostupnih informacija koje su institucije dužne da pruže žrtvama. Takođe, ukazano je na dugotrajnost postupaka, što dodatno povećava osećaj nesigurnosti i nepravde.

Korisnica je podelila da je u sudstvo razočarana; iako je nasilje prijavljeno pre više od godinu dana sudski postupak još uvek nije okončan; pri tome, počinitelj je u pritvoru bio svega dvadeset dana; izrečena mu je mera zabrane prilaska i uznemiravanja u odnosu na nju na godinu dana; dodala je da se uz tu meru ne oseća potpuno bezbedno, jer bi je eventualni susret sa počiniocem, za koji postoji verovatnoća, veoma destabilizovao; dodala je da je uznemiravajuće bilo i što je više puta morala da svedoči, a nije isključeno da će morati ponovo.

Beleška sa intervjua sa Anom, 17 godina

Posle 2 godine od dana prijavljivanja, dobila je poziv da ode u VJT da da podnese krivičnu prijavu protiv njega. Bila je

tužiteljka koja ju je pitala 5 puta da li je sigurna da želi da podnese krivičnu prijavu i da li je svesna da zbog njene odluke neko može da završi u zatvoru. Ona je potvrdila da je svega svesna i da želi da ga tuži za silovanje. Bila je pre toga 3, 4 puta u sudu da se raspita šta ima novo o slučaju, na šta su joj odgovorila da ne mogu da ga nađu da mu uruče poziv za sud jer je u inostranstvu. Dobila je u aprilu 2024. pismo od VJT gde piše da je tužba odbačena zbog nedostatka dokaza.

Beleška sa intervjua sa Miroslavom, 41 godina

Podaci iz analize javno dostupnih izvora ukazuju na to da veliki deo prijava za silovanje podnosi policija, ali da je skoro polovina prijava odbačena. U slučajevima polnog uznemiravanja uočava se značajan broj nerešenih slučajeva. Sagovornice su često ukazivale na to da nisu bile informisane o razlozima za odbacivanje prijava, što je kod njih izazivalo osećaj nepoverenja u rad sistema i sumnju u njegovu nepristrasnost.

Kada je dobila da je odbačena prijava osećala se besno, ljuto.

Imala je rok za žalbu 8 dana, ali nije uspela se na verme dogovori sa advokatom. On joj je reakao da fali obrazloženje zašto je prijava odbačena, šta je učinjeno sa dokazima, zašto nisu pozvani svedoci. Ona sumnja da je potplatio tužiteljku.

Beleška sa intervjua sa Miroslavom, 41 godina

Takođe, **tužilaštvo, kao ni sud, često ne izriču mere zaštite koje imaju za cilj obezbeđenje sigurnosti i zaštite žrtve tokom trajanja postupka.** U pojedinim slučajevima, nisu sprovedene preventivne mere da se izbegnu susreti sa počiniocima ili ponovna traumatizacija tokom pravnog procesa. Sagovornice su ukazivale na ovakve propuste i isticale potrebu za boljom saradnjom tužilaštva sa policijom, sudovima, zdravstvenim ustanovama i nevladinim organizacijama.

Ovi problemi ukazuju na izazove u oblasti komunikacije i informisanja žrtava seksualnog nasilja tokom sudskih postupaka. Istaknuta je potreba

za osiguranjem dostupnih i pravovremenih informacija za žrtve, kako bi se smanjio osećaj nesigurnosti i nepravde, dok je efikasna saradnja među institucijama prepoznata kao važan segment u ovom procesu.

5.3 Procena kvaliteta pruženih usluga podrške

Sveukupno, kada se sagledaju mišljenja naših sagovornica, **kvalitet usluga podrške za žrtve seksualnog nasilja je vrlo nezadovoljavajući**. Seksualno nasilje je ozbiljan problem koji ostavlja duboke tragove na fizičko i mentalno zdravlje žrtava, utičući na sve aspekte njihovog života. Na osnovu deset dubinskih intervjua sa ženama koje su prijavile ovakva iskustva u Srbiji, uočeni su značajni nedostaci u sistemu podrške koji bi trebalo da im olakša proces oporavka.

Žene su istakle da je prijavljivanje nasilja često opterećeno brojnim preprekama. Iako su neke bile motivisane željom da spreče buduće slučajeve nasilja ili da zaštite druge, mnoge su se suočavale sa strahom od osвете počinioca i nepoverenjem u institucije koje bi trebalo da ih zaštite. **Podrška porodice i prijatelja pokazala se kao ključna; one koje su imale ovaj oslonac bile su spremnije da prijave nasilje.**

Iskustva sa policijom su, nažalost, uglavnom bila negativna. Sagovornice su se suočavale sa nedostatkom empatije, neprofesionalnošću i čak optužujućim stavovima policijskih službenika. Često su morale da više puta prepričaju svoje traumatične doživljaje različitim osobama što je vodilo ka ponovnoj traumatizaciji. Nedostatak osnovnih uslova tokom procesa prijavljivanja, poput odsustva psihološke podrške ili čak osnovnih potreba, kao što su hrana i voda tokom dugih ispitivanja, dodatno je otežavao situaciju.

Smatra da bi trebalo malo unaprediti rad policije u komunikaciji sa ženama, u smislu da ne budu tako nepoverljivi, nadmeni, da ne traje to toliko dugo, od prijave silovanja do odlaska iz policijske stanice po nekoliko sati bez ponudene flašice vode i slično.

Beleška sa intervjua sa Sanjom, 23 godine

U zdravstvenim ustanovama, iako su neke žene navele korektno postupanje, često je izostajala emocionalna podrška i saosećanje. Posebno je zabrinjavajuće što su u manjim sredinama zdravstveni radnici pokazivali neadekvatan pristup, a žene su se suočavale sa dugim čekanjima i nelagodnostima poput pregleda od strane muškog osoblja ili susreta sa napadačem u hodnicima.

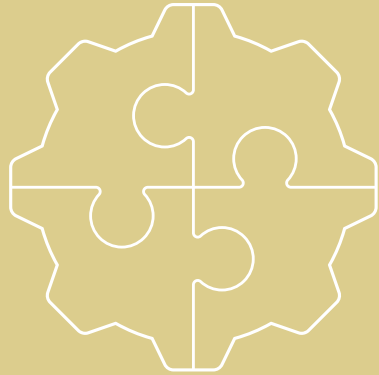
Interakcija sa tužilaštvom bila je još jedno područje nezadovoljstva. Žene su osećale iscrpljenost zbog višestrukih davanja izjava i nedostatka informacija o napretku svojih slučajeva. Ovaj nedostatak transparentnosti i komunikacije doveo je do gubitka poverenja u pravosudni sistem i osećaja nepravde.

S druge strane, SŽ NVO su se istakle kao značajan izvor podrške. One su bile izvor ne samo praktičnih informacija i smernica, već i emocionalne podrške koja je ženama bila preko potrebna. Savetnice iz ovih organizacija pružale su empatiju i razumevanje, često jedine u tom procesu.

„Koren samog problema nasilja je u nedelovanju institucija. Profesionalci trebaju da postupaju bez osuda, predrasuda, stereotipa. Može žrtvi da pomogne samo neko ko je I sam dobro, ima ljubav prema životu. Žrtva mora biti i iznad politike I položaja.“

Beleška sa intervjua sa Goricom, 28 godina

6

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

6

6

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Izjave žena koje su podelile svoja iskustva u okviru ovog istraživanja jasno ukazuju na nedostatke u sistemu podrške za žrtve seksualnog nasilja u Srbiji.

Potrebno je uložiti dodatne napore kako bi se unapredio kvalitet usluga i osiguralo da žrtve dobiju adekvatnu pomoć i zaštitu. Ovo nije samo institucionalni zadatak već i društvena odgovornost koja zahteva koordinisane napore svih relevantnih aktera. Samo kroz konkretne akcije i reforme može se stvoriti okruženje u kojem će žrtve biti ohrabrene da potraže pomoć, a počinioci adekvatno sankcionisani. Time će se napraviti značajan korak ka društvu koje ne toleriše nasilje i aktivno radi na njegovom iskorenjivanju.

Ključni problemi

Jedan od najvećih problema je **nedostatak resursa i specijalizovanih usluga**. Centri za žrtve seksualnog nasilja nisu dovoljno rasprostranjeni i nemaju održivo finansiranje od strane države, što utiče na ograničenu dostupnost usluga. Usluga treba da bude dovoljno geografski rasprostranjena (na nivou okruga za više JLS, za početak, ili u svakom gradu gde postoji opšta bolnica).

Neadekvatna obuka i senzibilizacija profesionalaca predstavlja drugi kritični problem. Mnogi zdravstveni radnici, policijski službenici i drugi pružaoci usluga nisu adekvatno obučeni za rad sa žrtvama seksualnog nasilja. Nedostatak kontinuirane edukacije o rodno zasnovanom nasilju i traumi dovodi do neprikladnih reakcija, kao što su neosetljivost, okrivljavanje i neprofesionalnost, koje mogu dodatno da traumatizuju žrtve.

Problemi u koordinaciji između institucija dodatno komplikuju situaciju. Slaba saradnja između policije, zdravstvenih ustanova, centara za socijalni rad i nevladinih organizacija rezultuje fragmentiranim uslugama. Žrtve su često prepuštene same sebi da navigiraju kroz složene birokratske procedure, što dovodi do dodatnog stresa i osećaja bespomoćnosti.

Nepostojanje standardizovanog sistema za prikupljanje podataka otežava praćenje i analizu ishoda prijava. Različiti sistemi evidentiranja u institucijama, poput policije i tužilaštva komplikuju praćenje pravosudnih postupaka, a žrtve često ostaju bez povratnih informacija o statusu svojih slučajeva.

Iako **specijalizovane nevladine organizacije** igraju ključnu ulogu u pružanju emocionalne, psihološke i pravne podrške, one se suočavaju sa **nedovoljnom institucionalnom podrškom**. Rad bez održivog finansiranja i institucionalnog priznanja njihovog znanja i iskustva, ograničava njihov kapacitet da pruže pomoć većem broju žena.

Preporuke za unapređenje

Da bi se poboljšao kvalitet usluga podrške za žrtve seksualnog nasilja, neophodno je preduzeti konkretne korake:

1. **Poboljšanje dostupnosti specijalizovanih usluga:** Nadležna ministarstva treba da obezbede održivo finansiranje i institucionalnu prepoznatljivost CŽSN, proširujući njihovu dostupnost u svim regionima Srbije. Lokalne samouprave treba da uključe ove centre u svoje planove socijalne zaštite kako bi usluge bile dostupne svim ženama, bez obzira na njihov geografski položaj.
2. **Unapređenje obuke i edukacije pružalaca usluga:** Za unapređenje kvaliteta usluga podrške žrtvama seksualnog nasilja, neophodno je organizovati kontinuirane programe obuke za profesionalce koji dolaze u kontakt sa žrtvama. Obuke treba da budu usmerene na prepoznavanje rodno zasnovanog nasilja, trauma, kao i na metode pružanja emocionalne i pravne podrške.

Preporučuje se da sledeće institucije preuzmu odgovornost za sprovođenje ovih obuka:

Ministarstvo unutrašnjih poslova: Obuka policijskih službenika o prepoznavanju i odgovoru na slučajeve seksualnog nasilja, uz poseban fokus na empatijski pristup i zaštitu žrtava.

Ministarstvo zdravlja: Organizacija obuka za zdravstvene radnike kako bi pružali adekvatnu medicinsku pomoć i emocionalnu podršku žrtvama, s ciljem sprečavanja retraumatizacije.

Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja: Obuka socijalnih radnika za rad sa žrtvama seksualnog nasilja, uključujući metode usmeravanja na dostupne resurse i pružanje kontinuirane podrške.

Ministarstvo pravde: Obuka pravnika i pravosudnih službenika za postupanje u slučajevima seksualnog nasilja, sa posebnim naglaskom na poštovanje trauma žrtava, kako bi im se pružila adekvatna pravna zaštita i izbegla sekundarna viktimizacija.

Za sprovođenje ovih programa, potrebno je angažovati stručne organizacije sa dugogodišnjim iskustvom u radu sa žrtvama seksualnog nasilja, kao i međunarodne organizacije koje poseduju ekspertizu u oblasti rodno zasnovanog nasilja. Pored toga, uključivanje nacionalnih organizacija civilnog društva i akademskih institucija koje se bave ljudskim pravima i zaštitom žrtava može dodatno unaprediti kvalitet obuka. Razmena iskustava kroz međunarodne programe i studijske posete može doprineti dodatnom usavršavanju profesionalaca u ovoj oblasti.

- 3. Unapređenje multisektorske saradnje:** Neophodno je dodatno unaprediti rad postojećih grupa za koordinaciju i saradnju, koje su formirane u skladu sa Zakonom o sprečavanju nasilja u porodici pri svim osnovnim i višim javnim tužilaštvima. Njihove uloge i odgovornosti treba precizno definisati, uz unapređenje komunikacionih kanala i procedura za pravovremeno delovanje. Važno je obezbediti kontinuirano i aktivno učešće predstavnika policije, zdravstvenih ustanova, centara za socijalni rad i nevladinih organizacija, uz mogućnost uključivanja stručnjaka iz oblasti obrazovanja i psihološke podrške kada je to potrebno. Povećana koordinacija ovih sektora doprinela bi pravovremenijem odgovoru na potrebe žrtava i obezbeđivanju sveobuhvatne podrške, koja uključuje i pravnu, psihosocijalnu i medicinsku pomoć.

Takođe, preporučuje se sprovođenje redovnih evaluacija rada ovih grupa kako bi se identifikovale prepreke u saradnji i predložile dodatne mere za povećanje efikasnosti, kao i organizovanje zajedničkih obuka i radionica za učesnike iz različitih sektora radi jačanja kapaciteta za koordinisano delovanje.

4. **Povećanje informisanosti i vidljivosti usluga:** Nadležna ministarstva treba da sprovedu informativne kampanje o dostupnim resursima i organizacijama koje pružaju podršku žrtvama seksualnog nasilja. Kampanje bi trebalo da budu prilagođene različitim grupama stanovništva i sprovedene putem društvenih mreža, lokalnih medija i direktnih aktivnosti u zajednicama.

Preporučuje se i da nevladine organizacije, u saradnji sa centrima za socijalni rad, treba da intenziviraju promociju sledećih usluga i aktivnosti: SOS telefoni, Psihosocijalno savetovanje, Grupe podrške, Edukativni programi i obuke, Pomoć u ostvarivanju prava, **Programi za ekonomsko osnaživanje**, kao što su obuke za zapošljavanje i podrška pri traženju posla.

5. **Unapređenje prikupljanja i obrade podataka:** Standardizacija metodologije za evidentiranje podataka o slučajevima seksualnog nasilja omogućila bi efikasnije praćenje i analizu ishoda prijave. Ovaj proces bi povećao odgovornost institucija i pružio jasniju sliku o efikasnosti sistema podrške žrtvama seksualnog nasilja.

Preporučuje se sledeći pristup:

Ministarstvo unutrašnjih poslova: Treba da razvije i implementira standardizovane procedure za evidentiranje slučajeva seksualnog nasilja, uključujući sve relevantne podatke o žrtvama, počiniocima i ishodima prijave. Ovo uključuje i saradnju sa policijskim stanicama širom zemlje kako bi se osigurala dosledna primena metodologije.

Ministarstvo zdravlja: Zdravstvene ustanove bi trebale usvojiti standardizovane protokole za prikupljanje podataka o žrtvama koje traže medicinsku pomoć, uz fokus na integraciju ovih podataka sa podacima iz drugih sistema (npr. policijskih ili socijalnih službi) kako bi se omogućila sveobuhvatna analiza.

Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja: Potrebno je osigurati da socijalne službe dosledno evidentiraju podatke o slučajevima

vima seksualnog nasilja, pruženim uslugama i ishodima podrške, uz korišćenje zajedničkog metodološkog okvira koji omogućava njihovu upotrebu u širim analizama.

Ministarstvo pravde: Treba da obezbedi standardizaciju prikupljanja podataka unutar pravosudnog sistema, kako bi se omogućilo praćenje sudskih procesa i presuda u slučajevima seksualnog nasilja, a ovi podaci bi trebali biti dostupni za analizu u cilju procene efikasnosti pravosudnog sistema (praće slučajeva od renka prijave do presude).

Republički zavod za statistiku: Kao centralna institucija za statističke podatke, Zavod bi trebao koordinisati sa nadležnim ministarstvima kako bi se osigurala konsolidacija prikupljenih podataka i njihova dostupnost u svrhu istraživanja i izveštavanja.

Saradnja sa nevladinim organizacijama i akademskim institucijama: Organizacije civilnog društva i akademske institucije koje se bave istraživanjima na temu rodno zasnovanog nasilja mogu pružiti podršku u razvoju i primeni standardizovanih metodologija, kao i u analizi podataka.

Studija

MAPIRANJE DOSTUPNOSTI USLUGA
PODRŠKE ŽRTVAMA SEKSUALNOG NASILJA
I ISKUSTVO ŽENA U KORIŠĆENJU USLUGA
U REPUBLICI SRBIJI